

Výchova k finanční gramotnosti v rodině

Radana Honzáková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Radana HONZÁKOVÁ**
Osobní číslo: **H108086**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Výchova k finanční gramotnosti v rodině**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vymezení pojmu **finanční gramotnost**;
- na základní funkce rodiny, zejména výchovnou a ekonomickou;
- na peníze, jako nástroj výchovy k finanční gramotnosti;
- na vhodnost vedení rodinného rozpočtu a jak děti učit hospodaření s penězi;
- na možné důsledky nedostatečné finanční gramotnosti.

Součástí práce bude výzkum zaměřený na zjišťování finanční výchovy v rodině.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008.

Kraus, B., Jůzl, J., Tannenbergerová, M. Teorie výchovy. Brno: IMS, 2011.

Laniado, N. Děti a peníze. Praha: Portál, 2002.

Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 2007.

Vágnerová, M. Vývojová psychologie dětství a dospívání I. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005.

Vybíhal, V. a kol. Slabikář finanční gramotnosti. Praha: COFET, 2011.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.

vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

RADANA HONZAROVÁ
Jméno, příjmení studenta

V Brně 25. 3. 2013

Honzarová
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na oblast finanční výchovy v rodině. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. První zahrnuje vysvětlení pojmů výchova, rodina a finanční gramotnost. Dále klade důraz na nástroje této výchovy - kapesné, spoření, tvorba osobního a rodinného rozpočtu a popisuje možné důsledky nedostatečné výchovy v této oblasti. Druhá část obsahuje případové studie rodinné finanční výchovy. Práce dává rodičům návod, jakým vhodným způsobem začít s výchovou k finanční gramotnosti svých dětí.

Klíčová slova:

rodina, výchova, finanční gramotnost, peníze, kapesné, rozpočet, exekuce

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on issue of family financial education. The work is divided into two parts – theoretical and practical. First one includes explanation of terms as education, family, financial literacy. Furthermore it focuses on ways of this education – pocket money, saving constructing a personal and a family budget and describes possible consequences of insufficient education in this realm. Second part of work contains case studies of financial education in family. The work gives to parents direction how to appropriately begin with education of their own children about financial literacy.

Keywords:

family, education, financial literacy, money, allowance, budget, distraintment

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VYMEZENÍ POJMŮ	11
1.1 RODINA	11
1.2 VÝCHOVA	13
1.3 FINANČNÍ GRAMOTNOST.....	15
1.4 DÍLČÍ ZÁVĚR	16
2 PENÍZE A DĚTI	18
2.1 DĚTSKÉ PŘEDSTAVY O PENĚZÍCH.....	18
2.2 ROZHOVORY S DĚTMI NA TÉMA PENÍZE	19
2.3 DÍLČÍ ZÁVĚR	20
3 NÁSTROJE VÝCHOVY K FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	21
3.1 KAPESNÉ	21
3.2 SPOŘENÍ	23
3.3 OSOBNÍ A RODINNÝ ROZPOČET	24
3.3.1 Zásady pro sestavení rozpočtu	25
3.3.2 Odložené finanční prostředky	27
3.4 DÍLČÍ ZÁVĚR	27
4 DŮSLEDKY NEDOSTATEČNÉ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	29
4.1 SOCIÁLNÍ ASPEKTY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	29
4.2 VÝKON ROZHODNUTÍ A EXEKUCE.....	30
4.3 INSOLVENCE.....	33
4.4 DÍLČÍ ZÁVĚR	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	37
5.1 VÝBĚR VZORKU A POUŽITÁ METODA VÝZKUMU	37
5.2 PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	37
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
SEZNAM TABULEK	50

ÚVOD

V současné době stále stoupá zadlužování českých domácností. Není se co divit, sám stát není příkladem, když neumí hospodařit s vyrovnaným rozpočtem. Pak i společnost neumí spořit, vytvářet si dostatečné finanční rezervy pro nenadálé životní situace, neví jak hospodařit s penězi. Ve škole nás to neučili a rozhodně nám to neulehčují všude kolem nás vykukující reklamy o tom, co bychom všechno měli mít a když na to nemáme, není nic jednoduššího, než uzavřít smlouvu o půjčce peněz, ke které nepotřebujeme v dnešní době ani ručitele. Co se děje dál, každý z nás jistě ví; buď zdárně splatíme jistinu i s příslušenstvím nebo splácet nestačíme a dostáváme se do dluhové pasti, ze které je složité se vymanit. V lepším případě si prodloužíme splácení, v horším další půjčka řeší půjčku předchozí. Ničivý kolotoč se začíná roztáčet a strhávat s sebou i naše okolí, tedy rodinu a blízké. Není na zaplacení nájmu, přátelé už nechtějí půjčovat, neboť se jim peníze nevrací.

Důsledkem nedostatku finanční gramotnosti nejsou jen exekuce a osobní bankroty, do této kategorie spadá i neuvážlivé utrácení finančních prostředků za věci, které nejsou potřeba, sociálně-patologické jevy, nevytváření si dostatečných finančních rezerv pro nenadálé životní situace apod. Často se stává, že jeden z partnerů před druhým zadlužení tají. Situace se ale tímto začne komplikovat a může vést až k rozpadu rodiny.

Nově se finanční gramotnost začala vyučovat na středních školách a od nového školního roku se začlení již do osnov základních škol. Mnoho škol už vzdělávání v oblasti financí zavedlo. Jde zcela jistě o velký krok kupředu, ale zásadní úlohu v této výchově by měla mít především rodina, která je prvotním a nejvýznamnějším činitelem v primární socializaci člověka. V první řadě jsou děti ovlivňovány svými rodiči. Vzorce chování a výchovy z rodiny si děti ve většině případů přenášejí do dospělosti a následně do svých rodin, které zakládají. Zdravý vztah k penězům je jedna z nejdůležitějších věcí, které můžeme dětem předat. Jakmile děti začnou poznávat funkci peněz, většinou velmi rychle prokážou schopnost šetřit.

Pracuji jako vyšší soudní úřednice na úseku výkonu rozhodnutí. Za rok mi projde rukama několik tisíc případů a tyto rok od roku narůstají. Z velké části jde o několik set korunové či tisícové pohledávky, způsobené laxností osob, které nezaplacené pokuty nijak neřeší a následně se diví, že i po několika letech mají najednou nařízené srážky ze mzdy, pozastavený bankovní účet či oblepené movité věci s nápisem „exekučně zabaveno“.

Bohužel k nezaplacení byt' i stokorunové částky se pak přidají další náklady, jako soudní poplatek, náklady právního zastoupení či náklady exekutora, a pak třeba i z původní stokorunové pokuty je rázem několik tisíc.

Cílem bakalářské práce je zaměřit se na způsoby, jak vést děti ke správnému hospodaření s penězi a majetkem, věnovat pozornost vedení osobního a rodinného rozpočtu a drobným šetřením u několika rodin nahlédnout do rodinného hospodaření a finanční výchovy svých dětí.

První kapitola je zaměřena na vymezení nejdůležitějších pojmů této práce, a to rodiny, výchovy a finanční gramotnosti. Druhá kapitola se zabývá dětmi a jejich představami o penězích. Třetí kapitola popisuje jednotlivé nástroje finanční výchovy. Čtvrtá kapitola pojednává o některých negativních důsledcích nedostatečné finanční gramotnosti. A konečně pátá kapitola se věnuje třem případovým studiím rodinné výchovy k finanční gramotnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMŮ

Rodina, výchova a finanční gramotnost jsou základními pojmy této bakalářské práce a je třeba si je nejprve objasnit. Všichni tyto pojmy známe, avšak ne každý je vnímá stejně.

1.1 Rodina

Rodina, jako nejvýznamnější socializační činitel, kde jsou předávány hodnoty z generace na generaci, provází lidstvo od nepaměti. Stále platí, že jde o nepostradatelnou a těžko nahraditelnou instituci nejen pro dítě, ale také pro dospělého. (Kraus, 2008)

„Rodina – obecně původní a nejdůležitější spol. skupina a instituce, která je zákl. článkem soc. struktury i zákl. ekon. jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biol. druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kult. vzorů a zachování kontinuity kult. vývoje.“ (Velký sociologický slovník, 1996, s. 940)

Každý z nás má jinou představu o rodině. Jak by měla fungovat, jakou cestou by se měla ubírat při výchově vlastních či nevlastních dětí. Tyto představy jsou dány vlastními předchozími zkušenostmi, ať již jsou dobré či špatné. Vzorce chování si dítě vštěpuje od nejtútlejšího věku právě v prostředí rodiny, v níž vyrůstá. Základem správné rodiny je manželství. Neznamená to však, že by soužití osob bez předchozího uzavření manželství neplnilo řádně funkce rodiny. Uzavření manželství nese s sebou spíše určitá právní ošetření, která v institutu neformálního soužití muže a ženy nenalezneme, např. dědění manžela zůstavitele již v první dědické skupině (druh, družka zůstavitele spadají až do druhé dědické skupiny), vzájemnou vyživovací povinnost mezi manžely a jiné.

Rodina je primární skupina, v níž dochází k formování osobnosti dítěte a kde prožíváme všechny fáze našeho života. Nejprve vyrůstáme v rodině orientační (výchozí), kde jsme objektem výchovy a se kterou většina z nás zůstává v kontaktu po celý život, např. i proto, aby se postarala o zestárlé rodiče. Později zakládáme rodinu reprodukční, ve které přebíráme rodičovské role. Nejvýrazněji nás ovlivňuje tzv. nukleární rodina, tvořená dvougeneračním jádrem – rodiče a děti. (Havlík, Kořa, 2007)

Když se zeptáme několika osob, koho si představí pod pojmem rodina, zcela určitě nezazní jedna stejná odpověď. Drtivá většina z nás si pod pojmem rodina představí právě nukleární rodinu. Někdo k ní přidá prarodiče, sourozence, tedy rodinu širší.

Rodina je velmi propletená síť tzv. rodinných rolí manželky, manžela, matky, otce, dcery, syna, bratra, sestry, kde se uskutečňují užší rodinné vztahy. (Velký sociologický slovník,

1996) V rodině má každý její člen své místo, svou roli, kterou vykonává a díky které je v určitém vztahu ke všem dalším členům rodiny. Manželé mají dle zákona o rodině stejná práva a povinnosti. Jsou povinni žít spolu, vzájemně respektovat svoji důstojnost, být si věrni, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Děti mají povinnost své rodiče ctít a respektovat, mají právo na rodičovskou výchovu a péči, která může být omezena jen na základě soudního rozhodnutí. Rodiče a děti mají vzájemnou vyživovací povinnost. Vztahy v rodině jsou často velmi komplikované a právě způsob, jakým jsou manželé schopni nést břemena všedních dnů, ovlivňuje i vývoj dětí. Děti se v rodině učí vzájemné podpoře, pomoci, umění dělit se mezi sebou, soutěžit, komunikovat.

Rodina, ať již založená či nezaložená manželstvím, plní ve společnosti více či méně v podstatě nezastupitelné funkce:

- a) **biologicko-reprodukční funkce** je významná nejen pro jedince, kteří tvoří rodinu, ale též pro společnost jako celek. Společnost stále vnímá rodinu jako základ státu, a tudíž je i v jejím zájmu, aby se rodil takový počet dětí, který naplní tyto perspektivy. Tato funkce však začíná pokulhávat, neboť klesá porodnost, populace stárne, zvyšuje se počet prvorodiček po třicátém roku věku. Více dětí představuje překážky v kariérním růstu nebo jde o přepych, dovolit si více jak jedno, dvě děti. Ne všude je to však vnímáno jako problém, viz čínská politika jednoho dítěte;
- b) **sociálně-ekonomická funkce** v sobě zahrnuje řadu aspektů. Rodina je významným prvkem ve společnosti z hlediska rozvoje ekonomického systému společnosti. Členové rodiny se zapojují v rámci výkonu svého povolání do výrobní i nevýrobní sféry a současně se stávají významnými spotřebiteli, na kterých je trh značně závislý. Současné zvyšování nezaměstnanosti či životních nákladů vede k narušení ekonomické funkce, neboť stoupá počet rodin, které se potýkají s hmotným nedostatkem. Určitým posunem je návrat k rodinným firmám, které představují samostatnou ekonomickou jednotku. I zde však lze sledovat pozitiva i negativa. Členové rodiny sice pracují všichni „na jednom písečku“, avšak na druhé straně se např. hádají o podíly ve společnosti;
- c) **ochranná funkce** spočívá v zajišťování životních potřeb (zdravotních, hygienických, biologických) nejen dětí, ale všech členů rodiny. Až po roce 1989 se vrátila tato funkce převážně do kompetence rodiny, jinak zčásti tuto funkci přejímal na sebe stát (např. pacienti tráví méně času v nemocnicích, jsou dříve propouštěni do domácího ošetřování);

- d) **socializačně-výchovná funkce** je jednou z nejdůležitějších funkcí, která se často nechává na škole, kdy se očekává, že profesionální přístup pedagogů napraví výchovné chyby, kterých se rodina dopustila v rámci nevhodných výchovných přístupů. Škola sice není pouze od vzdělávání, ale též od vychovávání, takže trošku výchovy zde také musí být zastoupeno, avšak uvést dítě do praktického života, umět poděkovat, pozdravit, umýt si ruce po toaletě, spadá do rodinné výchovy, neboť s těmito základními návyky děti seznamujeme dříve, než projdou školními branami;
- e) **rekreačně-relaxační funkce** spočívá v tom, jak tráví rodina společně volný čas;
- f) **emocionální funkce** patří k těm zásadním a nezastupitelným. Žádná jiná instituce nedokáže vytvořit takové citové zázemí, pocit jistoty, lásky a bezpečí jako rodina. Narušení této funkce např. z hlediska vysoké rozvodovosti, nedostatku času rodičů na své děti, vede k nárůstu počtu dětí, které jsou citově deprivované. Varující je též zvyšování počtu týraných dětí. (Kraus, 2008)

Rodina je bezpečným přístavem, kde se má jejím členům dostat ochrany a ocenění. A proto je nutné milovat, dávat najevo vzájemnou lásku, pohladit, pochválit, vždyť to nic nestojí. Pokud člověk vyrostle obklopený láskou, tak život dává smysl.

1.2 Výchova

Výchova je společenským jevem, který zahrnuje cílevědomé, záměrné, plánovité, systematické a všestranné působení na jedince, formování jeho názorů a postojů. (Jůzl, 2010)

„Výchova je proces, v němž společnost (jednotlivci, skupiny a instituce) v souladu se svými reprodukčními potřebami, zájmy a cíli působí na jednotlivce a utváří tak individ. předpoklady k zastávání spol. pozic a rolí u další generace a její předpoklady k využití a rozvinutí hodnot dané kultury. Zahrnuje péči o tělesný a duševní vývoj člověka, předávání a získávání poznatků, dovedností a praktických návyků, osvojování morálky a celých vzorců chování, utváření hodnotových orientací, ale i rozvoj potřeb a zájmů, které člověka motivují k aktivitě.“ (Velký sociologický slovník, 1996, s. 1402)

Prvními a nejdůležitějšími vychovateli a učiteli jsou v našich životech rodiče. Svým osobním životem a chováním jsou naším příkladem. Výchova dětí je důležitým úsekem našeho života, neboť děti jsou naše budoucnost a jak si je vychováme, tak budeme

v budoucnu žít. Rodiče by si měli být vědomi důležitosti výchovy a své velké odpovědnosti, která spočívá ve správné výchově již od útlého dětství a v každé chvíli našeho života, neboť budoucí převýchova sice není nemožná, ale velice složitá.

Rodič má v podstatě tři možnosti výchovy. Buď přejímá způsob výchovy od svých rodičů, jde zcela jinou cestou nebo oba způsoby kombinuje. Kolikrát v dětství a zejména v pubertě říkáme, že až budeme mít své děti, nebudeme se chovat tak, jako naši rodiče a když se rodiči staneme, často se nachytáme tím, že se chováme ke svým dětem úplně stejně. Dáváme tak za pravdu často slýchané větě: „Však počkej, až budeš mít své dítě ... “. Způsob, jakým jsme byli vychovávaní, je základem toho, co jsme schopni poskytnout jako rodiče svým dětem. *„Je běžné, že rodiče vychovávají své děti stejně, jako je kdysi vychovávali jejich rodiče; právě hodnoty, které byly ve vás upevňovány v dětství, pravděpodobně vědomě či nevědomě předáváte zase svým dětem. Zásady, které jste si v dětství vytvořili, berete jako samozřejmost.“* (Hines, Baverstock, 2007, s. 94)

Rodinná výchova má rozvíjet vztah člověka k sobě samému (úcta k životu, zachování zdraví, pěstování zdravého životního stylu, zabezpečení vzdělání), vztah člověka ke společnosti, k lidem, k rodině (vytvářet dobré vztahy k jiným, umění přizpůsobit se, schopnost kooperace, rozhodovat a vést lidi) a vztah člověka k přírodě, který zahrnuje výchovu k lásce k přírodě a k její ochraně. (Bakošová, 2008)

Stejně jako rodina má i výchova své funkce, které se vzájemně prolínají a doplňují:

- a) **translačně-transformační funkce** zajišťuje kontinuitu vývoje společnosti; jde tedy nejen o přenos, ale též o další obohacování kultury prostřednictvím výchovného i vzdělávacího procesu;
- b) **socializační funkce** spočívá v tom, že výchova prohlubuje a posunuje kvalitativní rovinu socializačního procesu;
- c) **komunikačně-kooperativní funkci** vidíme v tom, že výchova oba tyto procesy ovlivňuje, a tím přispívá k jejich kvalitě; zpětně zasahuje do mezilidských vazeb;
- d) **ekonomicko-kvalifikační funkce** vytváří předpoklady pro rozvoj hospodářství, tedy připravuje kvalifikované pracovní síly, které přispívají ke zlepšování kvality a organizace výroby, obchodu a dalších služeb;
- e) **kultivační funkce** je plněna zejména v procesu vzdělávání člověka, kde dochází k přijímání, přepracování, zhodnocování všech informací a k vytváření předpokladů pro přenos do praxe. (Kraus a kol., 2001)

Jak je patrné z výše uvedených funkcí, má výchova dopad jak na ekonomiku, kulturu, tak i úroveň mezilidských vztahů.

Bakošová (2008) si klade v dnešním světě plném násilí, válek, přírodních katastrof, bojů člověka o moc a omezených komunikací mezi lidmi otázku, jakou šanci má výchova v těchto podmínkách, souvislostech a působících faktorech. Odpověď zní – asi malou. Známy je fakt, že na utváření osobnosti se podepisuje prostředí, výchova, dědičnost a sebevýchova. Výsledek výchovy však nelze měřit a vidíme jej až po čase. Měla by provázet dítě životem tak, aby se stalo člověkem, který ví, jak plnohodnotně žít život.

1.3 Finanční gramotnost

V současné době existuje mnoho nových – před několika lety zcela neznámých, základních dovedností, jinak též nazývaných gramotností. Řadí se sem např. počítačová gramotnost, mediální gramotnost a v neposlední řadě též finanční gramotnost. Aby se dnes člověk mohl uplatnit v životě i na pracovním trhu, řadí se též tyto gramotnosti mezi základní.

„Finanční gramotnost je souborem znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana, které jsou nezbytné pro to, aby byl schopný zabezpečit sebe, případně svoji rodinu, v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan je schopen odpovědně spravovat osobní či rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktivit a závazků, s ohledem na měnící se životní situace a zároveň se orientuje v problematice cen a peněz.“ (Kraus a kol., 2011, s. 82) Je základním prvkem prevence předlužení a s tím souvisejícím sociálním vyloučením.

Finanční gramotnost v sobě zahrnuje tři složky gramotnosti: peněžní, rozpočtovou a cenovou. **Peněžní gramotnost** představuje porozumění, které je nezbytné pro správu peněz na hotovosti nebo na bankovním účtu za využití nástrojů, jako jsou bankovní účet a nástroje platebního styku. **Cenová gramotnost** v sobě zahrnuje porozumění cenovým mechanismům a inflaci (cenu peněz v čase, cenu finančních nástrojů, úrokové sazby, nominální a reálný výnos). **Rozpočtová gramotnost** je nezbytná pro správu rodinného či osobního rozpočtu. Zahrnuje v sobě schopnost např. vést rozpočet, stanovovat si finanční cíle a umění rozhodovat o rozdělení finančních zdrojů. Patří sem však i zvládání různých životních situací z finančního hlediska. Specializuje se na správu finančních aktiv a finančních závazků. (Škvára, 2011)

Finančně gramotného člověka poznáme tak, že:

- má stále pod kontrolou svoje příjmy a výdaje a nezáleží na tom, zda se jedná o stokoruny či statisíce,
- zamýšlí se nad prioritami svého života tím, že si plánuje a na druhou stranu udržuje očekávanou životní úroveň,
- s odpovědností plánuje nakládání se svými penězi, vede si rozpočet,
- využívá možností zhodnocování peněz (investuje, spoří apod.),
- vytváří si finanční rezervu, uzavírá pojištění a tím se zajišťuje proti neplánovaným změnám,
- předtím, než se zadluží, vyhodnotí rizika s tímto spojená,
- dokáže se orientovat v odborných pojmech nebo ví, kde najít jejich vysvětlení,
- orientuje se v nabídce finančních služeb a produktů,
- k penězům má pozitivní vztah. (Ciprová a kol., 2011)

Kdo zná svůj rozpočet, má přehled o vlastních příjmech a výdajích, má základ finanční gramotnosti. Může rozhodovat o tom, zda si koupí pouze potřebné věci nebo věci jen tak pro radost či zda si přebytečné peníze bude šetřit. Díky znalosti vlastního rozpočtu zjistíme, jak se můžeme zodpovědně zadlužit (např. hypotékou na koupi rodinného domu), abychom mohli pravidelně své dluhy splácet.

Pokud nutně potřebujeme půjčit peníze a banka nám nechce vyhovět, měli bychom to vnímat jako varovný signál a ne se přesunout k poskytovatelům rychlých půjček, kteří naši aktuální finanční situaci nezkoumají. Může tak dojít k tomu, že najednou nebudeme mít na její splácení a příklad slabé finanční gramotnosti je na světě.

Je příhodné, že již existují hodiny finanční gramotnosti na školách a od nového školního roku bude výuka finanční gramotnosti povinná již na základní škole, ale ne všechno se dá ve škole předat. Finanční gramotnost je o odpovědné správě, o orientaci a flexibilitě v oblasti příjmů a výdajů. Jde o celkovou výchovu a vůbec celou dnešní dobu, kdy se všechno přepočítává jen na peníze, žije se na dluh, nevytváří se finanční rezervy. Klíčovou roli zde hraje rodina, neboť negativní životní vzorce v oblasti hospodaření se často dědí z generace na generaci. Jestliže budeme finančně negramotní, bude to výhodou pro ty, kteří jsou finančně gramotnější a chtějí na nás vydělat.

1.4 Dílčí závěr

Člověk je tvor společenský, který vždy a za všech okolností je ve větší či menší míře závislý na rodině, ale i na společnosti jako celku. Rodina je základní jednotka v lidském

společenství a výchovná instituce číslo jedna, skupina osob, která je soudržná a kde se všichni její členové angažují. Vždy je to nějaký základní kámen, který je přirozeným místem pro růst a výchovu dětí.

Výchova nás provází celý život. „*Výchova a vzdělání podmiňuje kvalitu přežití jedince i společnosti. Promítá se do celého jeho způsobu života a poznamenává charakter jeho rodinného života, způsob trávení volného času, životosprávu, zdravotní stav, jeho profesní dráhu a celé jeho jednání.*“ (Kraus, Sýkora, 2009, s. 38)

Téma finanční gramotnosti se týká společnosti jako celku. Rychle se rozvíjející finanční služby mění chování české populace. Informace o stále stoupající zadluženosti českých domácností zřejmě nikoho neminuly. Tradiční postoj našich prarodičů k úsporám a zadlužování se postupně mění a život na dluh se v dnešní době jeví jako zcela normální. Troufám si říci, že dnešní zcela běžné záběry v televizních novinách o seniorech, kteří byli okradeni o celoživotní úspory, které nezřídka bývají i statisícové, za několik let zcela určitě vídat přestaneme. Děti by se základům finanční gramotnosti měly učit nejen ve škole, ale i v rodině, popř. od lidí, kteří mají opravdové znalosti a zkušenosti, např. pracovníků občanských poraden. Finanční gramotnost spočívá především v dovednosti činit správná finanční rozhodnutí v různých životních situacích a ne jen ve znalosti spočítat si peníze. Je třeba přemýšlet nad kladnými, ale i zápornými stránkami našeho jednání, domýšlet možné důsledky našich rozhodnutí, umět se správně zeptat, znát, případně vědět, kde zjistit potřebné informace a svá práva.

2 PENÍZE A DĚTI

*„Peníze jsou dobrý sluha, ale zlý pán.“
(Francis Bacon)*

Všichni dobře vědí a shodnou se na tom, že peníze nás provází všemi etapami života. Nejsou sice zárukou štěstí, ale je příjemné je mít. O jejich důležitosti není pochyb, avšak v životě je nutno uznávat hodnoty, které jsou pro nás ještě důležitější, jako naše zdraví a zdraví celé rodiny, vzájemná láska, děti, zaměstnání, dobří přátelé apod. Když si přejeme k narozeninám, většinou jako první řekneme: „Všechno nejlepší, hodně štěstí, zdraví, lásky a peněz.“ A právě peníze většinou přicházejí na řadu jako poslední. Jsou tedy důležité, ale většinou v našich úvahách automaticky nestojí na prvním místě.

2.1 Dětské představy o penězích

„Dávno před tím, než se děti ve škole naučí sčítat a odčítat, vnímají koncept peněz. Většina malých dětí si myslí, že když rodiče nakupují a potřebují peníze, prostě si je vyberou z bankomatu. Je to přece tak samozřejmé! Vysvětlit jim, že máma s tátou musejí pracovat, aby peníze vydělali, a musí se k nim chovat odpovědně, není jen tak.“ (Nováček, 2012, s. 40)

Děti si nedokážou mnohdy představit, jakou peníze mají vůbec hodnotu. Můžeme je to však postupně učit na vhodných příkladech, při kterých je nutno brát v úvahu, co si vlastně potomek dokáže představit. Říci našemu dítěti, že za náš dům bychom si mohli koupit milion rohlíků, je asi podobný nesmysl jako pro dospělého představa délky světelného roku. Pokud však vysvětlení vedeme již v násobcích do deseti, je reálná šance, že si tento poměr představí. Takže dům má cenu dvou bytů, jeden byt stojí jako pět aut, plná nádrž benzínu do auta je jeden velký víkendový nákup v supermarketu a na plnou nádrž tatínek vydělává tři dny. (www.penize.cz)

O představách dětí o penězích hovoří Laniado (2002) takto: v předškolním věku (3 – 5 let) děti věří, že peníze se berou z peněženky či bankomatu nebo je člověk získává vrácením nazpět u prodáváče v obchodu. S nástupem do základní školy (6 – 7 let) si již začínají uvědomovat souvislost mezi cenou předmětu a částkou na jeho zaplacení. Dále si uvědomují, že dospělí chodí do práce především za účelem dosažení peněz. Banky jsou pro ně v tomto věku místem, kde se ukládají peníze, aby se neztratily. V momentě, kdy se začnou děti učit počítat (7 – 9 let), začínají chápat užití peněz při nákupu a prodeji. Dokáží si již u drobných nákupů spočítat, kolik dostanou nazpět, stále jim však nejde do hlavy, kde

berou peníze banky. Od deseti let výše již díky výuce ve škole děti vědí, že cena zboží zahrnuje cenu materiálu, práce, zprostředkování obchodníky a zisku. Od tohoto věku již můžeme děti zapojovat do debat o rodinných financích.

2.2 Rozhovory s dětmi na téma peníze

Zde vyvstává otázka: „V jakém věku bychom měli začít mluvit se svým dítětem o penězích?“ Zřejmě až se naše dítě začne o peníze zajímat. Avšak pochopit smutný fakt, že peníze na stromech nerostou, by měly děti již vědět, když poprvé překročí práh základní školy. S výukou k šetrnosti je třeba začít co nejdříve. V pubertě už je zpravidla pozdě.

Optimální doba nastává se vstupem do základní školy. I když rodiče hovoří o financích s dětmi předškolního věku, není to zcela v pořádku, neboť většinou ještě v tomto věku nejsou natolik zralé pro finanční hovory a mohlo by to pro ně znamenat nepřiměřenou zátěž. Ale na druhou stranu se těmto rodičům nelze divit, neboť s nástupem do školy děti začínají vidět, že spolužák vlastní „lepší“ aktovku, pastelky či značkové oblečení. Pokud nejsou na to připraveny, začnou dražší věci vyžadovat a rodiče stejně musí dítěti vysvětlit, z jakého důvodu si toto nemohou dovolit. (www.finance.idnes.cz)

Jsem však toho názoru, že již děti v předškolním věku by měly pochopit, že ne všechno co vidí, mohou mít. Otázce „Koupíš mi to?“ žádný rodič neunikne. Někdy jí odoláme, jindy podlehneme, abychom měli „klid“. Není však moc výchovné, abychom dopřávali dítěti vše, oč si řekne, a to i v případě, kdy nám to rodinný rozpočet dovolí. Až se bude živit samo, také si nebude moci koupit vše, co uvidí. Jen pokud dokážeme říct ne zbytečností, naučíme dítě vážit si věcí a rozlišovat mezi „chci“ a „potřebuji“. Není však nutné toto dodržovat striktně. Čas od času povolíme dítěti koupit nepotřebnou věc jen tak pro radost, vždyť i my dospělí to tak děláme.

Peníze nás doprovázejí na cestě životem a rozhodují o mnohém. Nedostatek peněz, případně nepřiměřené dluhy nám výrazně komplikují život. Tabu bývá téma peněz nejen ve společnosti, ale i v soukromí. Peníze a hospodaření s nimi je jedním z nejčastějších rozvodových důvodů v České republice. K otevřené komunikaci o penězích dochází často až v souvislosti s finančními problémy, kde v hlavní roli této komunikace stojí víc emoce, nežli rozum. A podobně je toto téma zanedbávané i mezi rodiči a dětmi. Rodiče se většinou nesvěřují dětem s finanční situací rodiny. Dochází k tomu z obavy o ztrátu soukromí, zveřejnění, nebo dokonce zneužití. Dále když k tomuto připočteme fakt, že děti dnes mají méně zkušeností s nakupováním a s hotovými penězi vůbec (rodiny se více

účastní nákupů ve velkém a platí platebními kartami, peníze na úhradu stravného ve školách v rukou dětí vidíme málokde, neboť vše se již dnes řeší prostřednictvím převodů z účtu apod.), nemůžeme se divit, že dětské představy o „koloběhu peněz“ jsou dnes již značně zkreslené. Často také nemají vůbec ponětí o pravidelných finančních nákladech, které jsou rodiče nuceni měsíčně vydávat na domácnost. (Ciprová a kol., 2011)

2.3 Dílčí závěr

Od útlého věku jsou děti svědky toho, že peníze se vytažují z peněženky anebo z bankomatu. Vědí toho víc o utrácení než o tom, jak se peníze do peněženek dostanou. Je nutné dětem vysvětlit, že peníze dostáváme za práci. A aby byly peníze, musí máma s tátou chodit do práce. Děti si vytváří představu o výdělku, zisku a úsporách až po desátém roku věku. Od tohoto věku bychom s dětmi již měli vést rozhovory o rodinných financích. Je tedy vhodné znát alespoň základy finanční gramotnosti a průběžně je předávat svým dětem. O rodinných financích mluvíme s dětmi otevřeně, hlavně o tom, co všechno je třeba měsíčně zaplatit na domácnost. Jinak si můžou myslet, že jde o něco špatného, o čem se nesmí mluvit. To vše ale až od věku, kdy pochopí, že ve škole se nesmí zmiňovat o příjmech a majetku rodiny.

3 NÁSTROJE VÝCHOVY K FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

„Jak odměňujete své dítě, záleží jen na vás. Každé dítě je jiné a každá rodina je jiná. Ale nezapomínejte, že peníze jsou velice účinná učební pomůcka. Jestliže se vaše děti naučí očekávat, že dostanou peníze za nic, pak se to může projevit v jejich životě – nebude stát za nic. Jestliže se vaše dítě učí jen proto, aby dostalo zapláceno, co bude dělat, až mu platit přestanete?“ (Kiyosaki, 2003, s. 220)

3.1 Kapesné

Pravidelně poskytovaná finanční částka na osobní výdaje - to je kapesné. Jde o velice vhodný výchovný prostředek, zejména když přimějeme dítě, aby si část z kapesného spořilo. Chybějící kapesné vede k neznalosti hodnoty peněz a snížení schopnosti činit v budoucnu zodpovědná finanční rozhodnutí. Nedostává-li dítě pravidelné kapesné, může to mít i takové následky, že dítě si bude hledat cestu k penězům jinak. Může jít o drobné krádeže u rodičů v peněžence, spolužáků či krádeže zboží v obchodech.

„Za nejvhodnější způsob finančního vzdělávání považují spolupráci školy a rodiny. Některé děti získávají své první zkušenosti s penězi prostřednictvím kapesného. Pokud je jeho výše přiměřená a nakládání s ním je zarámováno rozumnými pravidly (např. utratíš = nemáš), mají možnost získat do života cenné zkušenosti a dovednosti. Škola je může současně dovybavit v rámci finančního vzdělávání a propojení teorie s praxí může slavit úspěch. Zejména tehdy, pokud se nám podaří zajistit si pochopení a podporu většiny rodičů.“ (Ciprová a kol., 2011, s. 14)

Každý z rodičů má na finanční výchovu jiný názor. A často se stává, že i když dítě kapesné dostává, už neví, jak správně s finanční hotovostí zacházet, neboť zde finanční výchova končí. Ať už dítě dostává pravidelné kapesné nebo pouze příležitostnou finanční odměnu za provedení nějakého konkrétního úkolu nebo finanční dar k narozeninám apod., musí se naučit být finančně odpovědné. Zpočátku bude dítě dělat finanční přešlapy, ale na těchto se právě bude učit. Utratí všechno hned první den nebo bude peníze dávat kamarádům. To všechno jsou ale výchovné momenty, se kterými je nutno počítat a není vhodné to ulehčovat tím, že dítěti dáme hned peníze nové.

Podle Nováčka (2012) bychom měli již na prvním stupni základní školy začít v dětech pěstovat pocit finanční zodpovědnosti. Nejlepším začátkem je zavedení periodického kapesného. Jakmile začneme dětem pravidelně poskytovat kapesné, dáváme jim možnost

hospodařit s penězi podle svých vlastních představ. Nesmíme litovat času, který s nimi strávíme nad vysvětlováním pravidel hospodárnosti. Právě na malých částkách se naučí pracovat s většími rozpočty, které na ně v životě čekají.

Na prvním stupni základní školy již bychom mohli s dětmi diskutovat o výši kapesného, pokud jsou nám schopny vysvětlit, jaké mají potřeby a výdaje. Společně lze tak dojít k optimální částce respektující finanční možnosti rodiny a potřeby dítěte. Vždy by však měla být částka kapesného vyšší, než jsou nutné výdaje, aby dítě mělo šanci něco ušetřit.

Kapesné je vhodné dávat v určitých pravidelných intervalech. Jenom tak má dítě představu po jak dlouhou dobu si musí s poskytnutou částkou vystačit a co si za ni může koupit. Není vhodné neúměrně kapesné navyšovat kdykoli, kdy dítě přijde s tím, že mu kapesné nestačí. Děti si musí zvykat na to, že mají jen určitou sumu na určité období. Kolem pěti, šesti let začínáme kratšími intervaly a menšími symbolickými částkami. Výše kapesného samozřejmě závisí na finanční situaci rodiny. S narůstajícím věkem výše kapesného postupně roste a prodlužují se i intervaly až na jeden měsíc. U starších dětí můžeme navyšovat kapesné o něco více, ale zároveň vyžadovat, aby si dítě platilo některé výdaje samo – např. jízdné do školy, kredit do mobilního telefonu apod. Dítě se tak učí vyhradit si peníze na nevyhnutelné výdaje. (www.vitalia.cz)

Dětem mladším deseti let se doporučuje vyplácet kapesné jednou týdně v rozumné výši od 20 do 50 Kč. Školáci navštěvující druhý stupeň základní školy již mohou dostávat kapesné jednou měsíčně dle uvážení a finanční situace rodičů ve výši 200 – 400 Kč. Středoškoláci již mají nárok na vyšší kapesné, avšak stále platí v rozumné výši. Pokud středoškolákovi již kapesné nestačí, můžeme mu pomoci najít menší brigádu, anebo jej můžeme nad rámec kapesného odměnit i za mimořádnou výpomoc v domácnosti. (www.rodicum.cz)

I podle Říčana (2012) by se mělo stanovit dítěti týdenní kapesné, jakmile je schopno pochopit, o čem jde. Nejprve začít s deseti korunami, které „přidělíme“ jako deset jednotlivých mincí. Jsou to peníze, „se kterými si můžeš udělat, co chceš!“ Jde o důležitý prostor svobody, jak s penězi naložit. A tento prostor postupně rozšiřujeme s ohledem na to, jak je náš potomek schopen s přidělenými penězi hospodařit. Pokladnička je samozřejmě nutným doplňkem. Sice bude určitě vzápětí prázdná, avšak i prázdná pokladnička je názorná pomůcka sloužící pro finanční vzdělávání.

Říčan (2012) nedoporučuje, i kdyby to fungovalo, aby dítě dostávalo finanční odměnu nebo pokutu za dobré známky či špatné, jak je v některých rodinách zvykem. Dítě by si mělo pěstovat radost z poznání, z toho, co pochopí a dokáže. Znamky tuhle radost skrytě odsouvají na vedlejší kolej, a pokud to ještě umocníme penězi, už se to skoro podobá „lásce“ za peníze. Stejně tak je nevhodné činit zákaz kapesného za trest. Je to jako platit za dobré chování, jen s minusovým znaménkem. Stejně tak Hines, Baverstock (2007) považují za problém odměňovat úspěchy ve škole penězi, kdy se tak na děti vyvíjí zbytečný tlak. Dostatečnou odměnou za získané vzdělání by měla být hrdost a dobrý pocit. Peníze nemají vést děti k motivaci.

3.2 Spoření

Spořením se rozumí odkládání nespotřebovaných finančních prostředků pro případné budoucí použití. Chceme-li zvyšovat hodnotu těchto nespotřebovaných finančních prostředků, mluvíme již o investování. (Nováková a kol., 2011)

Podle Matějčka (1989) je v souvislosti se spořením vhodný třífázový model:

- **kapesné** – v pravidelných intervalech, např. týdně dítě obdrží malou částku a s ní nakládá dle svého uvážení (utrátí, rozdá, ušetří); rodiče nemluví dětem do toho, jak s těmito prostředky má dítě zacházet. Pokud jsou však nějaké peníze ušetřeny, je namístě dítě pochválit;
- **pohyblivý fond** – do tohoto fondu dítě ukládá peníze získané např. za výpomoc, k narozeninám, k Vánocům). Zároveň sem určitou finanční částkou přispívají i rodiče. Fond není dítěti volně k dispozici. O jeho výběru a investici se radí spolu s rodiči;
- **dlouhodobý fond** – není tvořen pro běžné výběry. Větší částky do něj ukládané slouží pro nějakou hodnotnou věc, ze které mají užitek rodiče i děti a je třeba na ni dlouhodoběji spořit. Motivací pro tento fond je „těšení se“ na získání vytoužené věci. Po dosažení příslušné částky a realizaci nákupu vytoužené věci je vhodné vyzvednout význam čekání, na jehož konci byla koupě vytoužené věci, kterou by si dítě za běžné kapesné koupit nemohlo.

Pokud necháme stranou klasické dětské pokladničky, oblíbeným druhem spoření pro děti je ve spoustě rodin stavební spoření. Avšak k tomu, aby se děti učily samostatně rozhodovat a hospodařit se svými penězi, poslouží spíše bankovní účty pro děti, které nabízí většina bank v České republice. Banky si takto vychovávají své potencionální zákazníky. Namátkou např. Česká spořitelna – X konto, Komerční banka – Dětské konto

Beruška, ČSOB – Dětské konto Sluně, Volksbank – Konto Rybička, Poštovní spořitelna – Postžiro Mini. (www.osporeni.cz)

Tyto bankovní produkty mají mimo jiné i výchovnou funkci, kdy se děti učí hospodařit a nakládat s penězi již od raného věku a jsou tímto též vedeny ke spořivosti. Může zde být ukládáno kapesné, finanční dárky od prarodičů apod. Využívat těchto bankovních produktů se mi však jeví vhodné, až když dítě zvládá hospodařit s hotovými penězi bez větších finančních přešlapů a umí z kapesného uspořít nějakou částku.

3.3 Osobní a rodinný rozpočet

Naše finanční možnosti či naší rodiny nám zpravidla nedovolují pořídit si vše, co bychom si přáli. Důležité je vědět kolik dostáváme, kolik a jakým způsobem utrácíme a k tomu nám slouží rodinný či osobní rozpočet. Jeho vedením získáváme přehled o naší finanční situaci, pomáhá nám předcházet dluhům, jejich hromadění a dalším nepříjemnostem. Víme, zda máme volné peníze, které bychom mohli spořit nebo investovat, aby nám vytvářely další příjmy. (Petrášková, Horváthová, 2010)

Neznalost vlastního rozpočtu je příčinou finančních problémů. Pokud nemáme povědomí o tom, kolik peněz nám pravidelně prochází domácím hospodařením, kam finance odcházejí, činíme rozhodnutí o našich výdajích spíše za pomoci intuice a lehce se necháme svést různými reklamami a „výhodnými“ nabídkami. Probuzení přichází až v okamžiku, kdy se člověk ocitne v platební neschopnosti. (Ciprová a kol., 2011)

Kvalifikovaná rozhodnutí při správě osobních financí a rodinného majetku nelze činit bez základních ekonomických a finančních znalostí. Narůstající počet zadlužených domácností ukazuje, že úroveň znalostí a dovedností občanů v oblasti správy rodinných a osobních financí není dostatečná.

Rozpočet je soubor finančních prostředků rozdělených na dvě části – příjmy a výdaje. Rozpočet nás informuje o naší současné finanční situaci, a pokud jej vedeme pravidelně, dává nám zprávu o našem chování a hospodaření s penězi. Je pro nás vodítkem pro dosažení našich cílů. Napomáhá nám uvědomit si, zda by naše peníze nemohly být užity efektivněji. (Petrášková, Horváthová, 2010)

Příjmy se rozumí všechny peníze, které obdržíme. Tyto peníze do našeho rozpočtu „přitékají“. Mezi hlavní příjmy obvykle patří mzda, plat či příjem z podnikání, dále různé sociální dávky, úroky ze spoření atd.

Výdaje jsou naopak všechny peníze, které utratíme. Tyto peníze z našeho rozpočtu „odtékají“ či „mizí“. Nejčastěji tyto peníze pohltí náklady na domácnost, oblečení, dopravní prostředky, mobilní telefon, koníčky atd. (Petrášková, Horváthová, 2010)

Každý z nás má nějaké příjmy a výdaje a obecně o osobním rozpočtu platí, že:

- příjmy mohou být větší než výdaje – vzniká přebytek osobního rozpočtu,
- příjmy mohou být menší než výdaje – vzniká schodek osobního rozpočtu,
- příjmy jsou stejné jako výdaje – vyrovnaný rozpočet.

Přebytkový rozpočet je samozřejmě nejideálnější, neboť přebytky můžeme nadále např. spořit, a tím zvětšovat a následně vhodným způsobem využít. **Vyrovnaný rozpočet**, kdy příjmy a výdaje jsou ve stejné výši, lze nazvat též lidově „od výplaty k výplatě“ a týká se velké většiny z nás. Nenadálé životní situace, které si žádají větší finanční prostředky, však způsobí, že na produkt či službu si musíme vzít půjčku. **Schodkový rozpočet** pak skýtá velký problém. Tento rozpočet je dlouhodobě neudržitelný a velmi snadno může rodina s takovým rozpočtem spadnout do dluhové pastí.

Nejlepším způsobem, jak mít přehled o osobních financích, je spočítat si, kolik každý den, týden nebo měsíc obdržíme a kolik utratíme. Kdyby si každý z nás, alespoň na jeden měsíc, zkusil napsat seznam všech věcí, které během daného měsíce zakoupíme, zcela určitě bychom zjistili, že spoustu peněz utratíme za drobnosti, které ani nepotřebujeme. Zřejmě v každém z takto vytvořených rozpočtů lze najít spoustu mezer, kterými nám utíkají peníze. Hodně z nás utrácí každý den za maličkosti. A když sečteme ceny těchto maličkostí, můžeme dojít k závěru, že za jeden jediný měsíc tvoří docela velkou sumu, jde např. o kupované svačiny do školy, do práce, nápoje v automatu, časopisy apod. Levnější variantou mohou být např. svačiny a nápoje přichystané doma.

3.3.1 Zásady pro sestavení rozpočtu

Při sestavování rozpočtu je třeba dodržovat několik pravidel. A je již zcela jedno, zda se jedná o osobní nebo rodinný rozpočet. Pouze při sestavování osobního rozpočtu je situace jednodušší, neboť rodina se skládá z více členů a tedy i většího množství výdajů. Jiný rozdíl zde není. Abychom zjistili, jaká je naše současná situace, zda a jak se dá změnit, je nutné si uvést pět jednoduchých základních zásad pro sestavení objektivního rozpočtu, kterými jsou:

- 1) **čisté příjmy** - do rozpočtu zapisujeme jen pravidelné čisté příjmy za dané období. Jestliže některé příjmy získáváme za jiné časové období, než pro které připravujeme rozpočet, musíme tyto přepočítat na období uvažované v rozpočtu. Např. když si dítě bude sestavovat osobní rozpočet na měsíc a kapesné od rodičů dostává každý týden, je nutné tuto částku vynásobit čtyřmi. Měli bychom se snažit, aby náš rodinný nebo osobní rozpočet byl alespoň vyrovnaný (raději přebytkový). Tedy, že po sečtení všech příjmů se dostaneme na hranici, kterou by neměly naše výdaje překročit;
- 2) **všechny výdaje** – zde zahrnujeme všechny, byť i drobné výdaje za dané období, neboť i když se nám tyto zdají malé, po nějaké době se tyto nepatrné, avšak pravidelné výdaje projeví;
- 3) **určení rozpočtu** – odečtením sečtených výdajů od sečtených příjmů zjistíme, jestli je náš rozpočet přebytkový, schodkový nebo vyrovnaný;
- 4) **vyhodnocení a změna rozpočtu** – jakmile zjistíme typ našeho rozpočtu, nabízí se otázka, jak s ním do budoucna naložíme. Nejlepší startovní pozicí je samozřejmě rozpočet přebytkový. Ale dobrou zprávou je i vyrovnaný rozpočet, když je jeho součástí zároveň i spoření. Pokud je náš rozpočet schodkový, nastává obtížná situace, ale i tak můžeme myslet na lepší budoucnost, když racionálně přehodnotíme své výdaje a s nimi spojené návyky. Např. snížíme výdaje za některé zbytečné položky. Pokud je však schodek dlouhodobě větší, je nutno sáhnout k některým nepopulárním opatřením. Např. prodej automobilu, výměna většího bytu za menší nebo změna v návycích při nákupu výrobků a služeb. Druhou a zároveň lepší možností je zvýšení příjmů. Například zvýšení kvalifikace a získání tak vyššího platového postupu nebo lépe placeného zaměstnání;
- 5) **dodržování a aktualizace rozpočtu** – pokud jsme svůj rozpočet pozměnili k tomu, aby byl příznivější, je nutno tyto změny, pro které jsme se rozhodli, dodržovat. Jinak by šlo o marnou snahu, jak naši situaci zlepšit. Vzhledem k tomu, že rozpočet, který vytváříme dnes, nemusí za nějakou dobu platit, je nutno jej po určité době aktualizovat, např. po nějaké zásadní události v rodině, kterou může být ztráta zaměstnání některého ze členů domácnosti nebo přírůstek v rodině apod. Obecně se doporučuje přehodnocení rozpočtu alespoň jedenkrát za rok. (Petrášková, Horváthová, 2010)

3.3.2 Odložené finanční prostředky

Odloženými finančními prostředky rozumíme finanční rezervu, kterou můžeme mít v okamžiku potřeby téměř ihned k dispozici. Můžeme ji přirovnat k bezpečnému polštáři pro náš klidný spánek. (Petrášková, Horváthová, 2010)

Jaká by však měla být výše rezervy? Jak uvádí Brabec (2011, s. 51): „Zpravidla se uvádí, že by měla být nejméně ve výši trojnásobku, lépe až šestinásobku našeho měsíčního příjmu, případně našich průměrných měsíčních výdajů.“

Vzhledem k tomu, že za života každého z nás dochází k nenadálým, avšak zcela běžným životním situacím, je nutno vytvářet tzv. finanční rezervy. Ten, kdo tyto rezervy nevytváří, musí počítat s tím, že bude nucen sáhnout např. po bankovní půjčce, která se bez dalšího příslušenství (úroky, poplatky za sjednání půjčky aj.) zpravidla neobejde.

K těmto nenadálým životním situacím patří z těch relativně méně závažných např. výměna spotřebičů, která se sice do budoucnosti předpokládá, ale kdo s ní nepočítá, výrazným způsobem může zacloumat s rodinným rozpočtem. Výměna takového plynového kotle není otázkou pár tisícikorun, ale desetitisíců a bez teplé vody a příjemně vytopené domácnosti v zimním období se dnes již těžko obejdeme. K těm daleko více závažným, které nás postihnou navíc i psychicky, patří ztráta zaměstnání, úmrtí člena domácnosti, který se výrazně podílel na rodinném příjmu, závažné onemocnění, živelné katastrofy apod. A na tyto situace, i když je nechceme přivolávat, se můžeme alespoň do začátku, pro překlenutí tzv. počátečního šoku, připravit prostřednictvím tvorby finančních rezerv a nejlépe k tomuto se ještě pojistit prostřednictvím vhodného pojištění.

Vytvořenou finanční rezervu bychom neměli nechávat ležet v hotovosti doma ani ji nevkładat na běžný účet v bance, který využíváme pro průběžné hrazení našich výdajů. Jde přece o rezervu určenou jen pro opravdu mimořádné situace. Měla by být uložena odděleně a bezpečně od běžných finančních prostředků, avšak za současného umožnění rychlého přístupu k nim, např. formou spořicího účtu. (Brabec, 2011)

3.4 Dílčí závěr

Součástí finanční výchovy v každé rodině by se mělo stát kapesné. Je vhodné, aby si děti zvykaly na jeho určitou pravidelnost. Rodiče dostávají mzdu také většinou jednou za měsíc. Proto je vhodné od druhého stupně základní školy přidělovat dětem kapesné též pravidelně jednou za měsíc, nejlépe po výplatním termínu rodičů. Jeho výše již záleží na

finanční situaci rodiny a uvážení rodičů, ale mělo by se pohybovat přibližně v takové výši jako u ostatních dětí, a to z toho důvodu, aby dítě příliš nevyčnívalo v kolektivu, buď velmi malým, nebo neúměrně vysokým kapesným.

Každé dítě je členem rodiny, zároveň tedy i účastníkem rodinného hospodaření. Co nejdříve je nutné, abychom dítě seznámili s rozpočtem domácnosti. Není od věci zapojovat dítě do rozhodování o tom, co je přednější ke koupi a co ještě může počkat. Aby se rodina nedostala do velkých finančních problémů a dokázala vyjít se svými příjmy, je nutností vést rodinný rozpočet. Pro jeho zvládnutí je zapotřebí několika základních kroků, které spočívají v přehledu o příjmech a výdajích rodiny, v rozumném zvážení a přizpůsobení výdajů a v nutnosti tvořit úspory pro nepředvídané události.

4 DŮSLEDKY NEDOSTATEČNÉ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Bez některých gramotností, jako např. bez počítačové gramotnosti, je možnost uplatnění občana menší, ale není vyloučena. Rovněž takovéto negramotnosti zpravidla nemusí znamenat hned sociální vyloučení nebo ztrátu zaměstnání, rozpad rodiny, exekuci či insolvenci. Finanční negramotnost však těmito fatálními negativními dopady hrozí. A je paradoxem, že zde nemusí hrát úlohu ani věk či dokonce vzdělání občanů, pakliže finanční gramotnost chybí, dopady bývají osudové. Důsledky finančních bankrotů jsou velmi dlouhodobé a mohou pronásledovat občana i do důchodového věku, neboť právě důchod je trvalý příjem od státu, který lze snadno postihnout exekucí.

Česká správa sociálního zabezpečení k 31.12.2012 vyplácela 67 614 důchodů, které měly zařízenou exekuční srážku. V roce 2011 šlo o 60 874 takto postižených důchodů. Exekuce z důchodu tedy rok od roku narůstají. (www.cssz.cz)

V dnešní společnosti konečně dozrál čas a výuka k finanční gramotnosti bude v letošním roce povinně zavedena již do základních škol. Jde o významný krok ve výchově k efektivnímu a nerizikovému ekonomickému chování, neboť každý, kdo se chová ekonomicky nezodpovědně a s nedostatečnou promyšleností, nese s sebou psychická i sociální rizika, která zasáhnou ve většině případů celou rodinu. (Nováková a kol., 2011)

4.1 Sociální aspekty finanční gramotnosti

Člověk, který není schopen plnit své finanční závazky, se dostává do předlužení. Jde o postižení zejména sociálně znevýhodněných jedinců či skupin obyvatelstva a je pokládáno za jeden z významných faktorů, který způsobuje jejich sociální vyloučení z běžného života majoritní společnosti a s tím spojené obtížné znovuzачlenění. V rámci sociálního vyloučení je znesnadněn či dokonce znemožněn jedinci nebo i celé skupině přístup do sociálního, ekonomického a kulturního života společnosti a k základním zdrojům společnosti, jako je vzdělání, bydlení, zaměstnání, zdravotní péče a sociální ochrana. (Nováková a kol., 2011)

Ke skupinám obyvatelstva, které jsou ve zvýšené míře vystaveny sociálnímu vyloučení, patří dlouhodobě nezaměstnaní, zdravotně postižené osoby, příslušníci etnických menšin, osoby předlužené, osoby s nízkou kvalifikací, osoby s různými druhy závislostí apod. Riziko sociálního vyloučení se zvyšuje u jedince, u kterého se vyskytuje několik těchto možných znevýhodnění naráz. Může jít o osobu, která je dlouhodobě nezaměstnaná, má

nízkou kvalifikaci a žije v oblasti s vysokou nezaměstnaností. Potom na sebe finanční problémy s následným předlužením nenechají dlouho čekat. Velice rychle může dojít k jejímu vyloučení z běžného života společnosti a návrat zpět je velice obtížný. Předlužené domácnosti nejsou schopny splácet dluhy, které jim narostly u peněžních ústavů, nemají na zaplacení nájemného, různých pokut apod. Příčinu nárůstu zadlužených domácností můžeme najít ve změně náhledu na to, jak nakládat s penězi a sklon ke konzumnímu životnímu stylu. Naši rodiče a prarodiče více šetřili a měli sklony k úsporám. S novým tisíciletím však stoupl počet poskytovatelů peněz, kteří se zaměřili na domácnosti. Tím, že se peníze staly lehce dostupné, otevřela se cesta k zadluženosti domácností a u části k předlužení. (Nováková a kol., 2011) Nutno však říci, že před dvaceti lety nebylo tolik dostupného zboží a služeb jako teď. Tedy lákadel, kterým se složitě odolává.

V nepříznivé životní situaci, kterou předlužení je, se dlužníci často stávají obětmi lichvářů a poskytovatelů tzv. rychlých půjček s vysokým úrokem. Měsíční úrok se tak pohybuje v řádu i několik desítek procent. Dlužná částka tak rychle narůstá do úrovně, která je z rozpočtu rodin žijících na sociálních dávkách fakticky nezaplacenelná.

S problémem předlužení jdou ruku v ruce sociálně-patologické jevy, kterými se jedinec negativně odchyluje od sociálních norem a je ohrožen následujícími problémy:

- nelegální práci. Jedinci se nevyplatí pracovat zákonným způsobem, neboť část mzdy by mu mohla být postižena výkonem rozhodnutí nebo exekucí, a proto považuje za výhodnější pobírat sociální dávky a pracovat nelegálně;
  - exekucí majetku;
  - vytlačení na okraj společnosti mezi znevýhodněné skupiny obyvatel. Tím dochází k nebezpečí výskytu dalších sociálně-patologických jevů, jako jsou závislost na návykových látkách, majetková kriminalita, gamblerství;
  - ztrátou bydlení či vystěhování do nekvalitních bytů v souvislosti s dlouhodobým neplacením nájemného;
  - nebezpečím upadnutí do závislosti na sociálních dávkách a materiální chudoby.
- (Nováková a kol., 2011)

4.2 Výkon rozhodnutí a exekuce

Základní povinností každého dlužníka je splatit dluh. Nesplní-li dlužník tuto povinnost, může se jí věřitel domáhat podáním návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí či exekuci. Jde o tzv. dvojkolejnost výkonu rozhodnutí, kdy výkon rozhodnutí přísluší k provádění

soudům a exekuce soudním exekutorům. Aby mohlo dojít k zahájení výkonu rozhodnutí nebo exekuce, musí existovat tzv. exekuční titul, který věřiteli přiznává nějaké právo a dlužníkovi ukládá povinnost. Takovými tituly jsou pravomocná a vykonatelná rozhodnutí soudu, správního orgánu, rozhodčí nálezy, notářské či exekutorské zápisy se svolením k vykonatelnosti apod., jejich výčet je uveden v občanském soudním řádu. Prostřednictvím výkonu rozhodnutí lze vymáhat nejen peněžité, ale také nepeněžité pohledávky.

Výkon rozhodnutí je řízení, které provádí okresní soudy a řídí se občanským soudním řádem. Věřitel a dlužník se v tomto řízení nazývají oprávněný a povinný. Oprávněný je ve svém návrhu povinen přímo uvést druh výkonu rozhodnutí, např. srážkami ze mzdy a jiných příjmů, příkázáním pohledávky, příkázáním jiné peněžité pohledávky, prodejem movitých věcí, nemovitostí atd.

Vzhledem k tomu, že zákon klade na oprávněné poměrně velké požadavky, které v návrhu musí být uvedeny, např. u srážek ze mzdy plátce mzdy povinného, u příkázání pohledávky číslo bankovního účtu povinného, volí oprávněný v drtivé většině exekuční řízení, neboť návrh nemusí obsahovat druh výkonu rozhodnutí a s tím spojené zákonné náležitosti. Výběr druhu výkonu rozhodnutí je ponechán na exekutorovi, který sám posoudí ten nejvhodnější. **Exekuční řízení** se řídí exekučním řádem s účinností od roku 2001 a je prováděno soudními exekutory. Jejich seznam vede Exekutorská komora České republiky se sídlem v Praze. Oprávněný si může k provedení exekuce vybrat kteréhokoliv soudního exekutora v České republice, kdežto pokud si podává návrh na výkon rozhodnutí, je řízení vedeno u místně příslušného soudu, kterým je soud, v jehož obvodu má povinný bydliště.

K nejčastěji využívaným druhům výkonu rozhodnutí pro peněžité pohledávky patří:

- **srážky ze mzdy a jiných příjmů** – jsou druhem výkonu rozhodnutí, kterým může být postižena pouze fyzická osoba, která má nárok na mzdu nebo jiný příjem. Výhoda tohoto institutu je v tom, že pokud povinný legálně pracuje a jeho mzda není minimální, má oprávněný určitou naději na pravidelné splácení pohledávky. V praxi se však velice často setkávám s případy, především u vymáhání výživného, kdy povinný se pravidelnému zaměstnání a z něj plynoucího příjmu vyhýbají nebo jsou hlášeni na úřadech práce jako uchazeči o zaměstnání. U tohoto druhu výkonu rozhodnutí je však svým způsobem chráněn i povinný a to tím, že mu nemůže být odebrán celý příjem. Plátce mzdy nebo příjmu musí ponechat povinnému z čisté mzdy tzv. nezabavitelnou částku na jeho osobu, která v současné době činí 6.064,66 Kč, a pak také na každou vyživovanou osobu 1.516,16 Kč. Zbytek se

rozdělí na třetiny, a pokud se jedná o tzv. přednostní pohledávku, kterou je např. výživné, mohou být povinnému sraženy dvě třetiny této částky, třetí zůstává opět povinnému. V případě nepřednostní pohledávky, např. bankovní půjčky, se srazí pouze jedna třetina a povinnému zůstanou zbylé dvě třetiny;

- **příkázání pohledávky** – postihuje bankovní účty povinných. Při nařízení výkonu rozhodnutí se rozhodnutí doručí nejprve bankovnímu ústavu a až poté, kdy je známo, že banka nařízení výkonu rozhodnutí či exekuce obdržela, povinnému. Důvod je prostý. Pokud by povinný věděl o nařízení dříve než banka, mohl by svůj účet rychle „vyprázdnit“. Banka má povinnost ihned po obdržení rozhodnutí bankovní účet zablokovat. Peníze může však oprávněnému odeslat až po nabytí právní moci usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí;
- **prodej movitých a nemovitých věcí** – se soustřeďuje na movité nebo nemovité věci, které jsou ve vlastnictví povinného nebo i společného jmění manželů. Výkon rozhodnutí je uskutečňován tak, že rozhodnutí o nařízení výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí se doručí povinnému až prostřednictvím soudního vykonavatele nebo exekutora, který povinného navštíví v místě bydliště. Důvod je ten, aby dříve než přijde tato „nezvaná návštěva“, povinný neodstranil movité věci, které mají nějakou hodnotu a mohly být prodány v dražbě. Došlo by tak ke zmaření exekuce. Při návštěvě může vykonavatele či soudního exekutora doprovodit i zámečník, neboť tito mohou vniknout do domu či bytu i bez přítomnosti jejich obyvatelů. Pokud povinný neuhradí dlužnou částku vykonavateli hned na místě, prohlédne vykonavatel obydlí povinného a označí prostřednictvím nálepek s nápisem „EXEKUČNĚ ZABAVENO“ movité věci, které jsou vhodné k prodeji v dražbě. Takto označené předměty zůstávají zpravidla na dosavadním místě u povinného a bez souhlasu soudu či exekutora nesmí být přemísťovány na jinou adresu. V praxi se často vyskytují případy, kdy povinný uvádí, že sepsané věci jsou ve vlastnictví jiné osoby. Potom je nutné, aby se vlastník věci bránil u soudu podáním tzv. vylučovací žaloby. Soud v tomto řízení rozhodne, zda sepsané věci budou ze soupisu vyloučeny či ne. Pokud není pochybnost o vlastnictví věcí, může být po právní moci usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí nařízena jejich dražba a z jejího výtěžku se uspokojí nejprve náklady soudu či exekutora a následně pohledávka oprávněného. K nejcitelnějším postihům povinných patří **prodej nemovitosti**, kdy se dlužník i celá jeho rodina může snadno ocitnout bez střechy nad hlavou.

Mezi další již méně využívané druhy výkonu rozhodnutí pro peněžité pohledávky patří přikázání jiných peněžitých pohledávek, prodej spoluvlastnického podílu, prodej zástavy, zřízení soudcovského zástavního práva na nemovitostech, postižení podniku.

Tab. 1. Přehled podaných návrhů na nařízení výkonu rozhodnutí a exekuce u Městského soudu v Brně za uvedené období

ROK	VÝKONY ROZHODNUTÍ	EXEKUCE	CELKEM
2005	11567	11772	23339
2010	10008	26430	36438
2011	10521	32471	42992
2012	6851	34537	41388

4.3 Insolvence

Pro vymáhání pohledávek slouží věřitelům především řízení o výkonu rozhodnutí a exekuční řízení. Pokud však z majetku dlužníka není možno ani prostřednictvím exekuce uspokojit splatné pohledávky, které za ním mají všichni věřitelé, pak jde o situaci, kdy se dlužník ocitá v úpadku, neboli insolvenční situaci.

„Úpadek dlužníka je dán především tehdy, jestliže se ocitne v platební neschopnosti, tedy má-li více věřitelů a peněžité dluhy po splatnosti po dobu delší než 30 dnů a tyto dluhy není schopen plnit.“ (Nováková a kol., 2011, s. 382)

„Insolvenční řízení je soudní řízení, jehož předmětem je dlužníkův úpadek nebo hrozící úpadek a způsob jeho řešení. V první fázi insolvenčního řízení rozhodne soud, zda jsou splněny podmínky pro řešení majetkových problémů dlužníka tím, že rozhodne o úpadku. V druhé fázi následně soud rozhodne o způsobu řešení úpadku.“ (Škvára, 2011, s. 146)

Způsobem řešení úpadku se rozumí konkurs, reorganizace, oddlužení a zvláštní způsob řešení úpadku.

Možnost využít oddlužení lze za následujících podmínek:

- musí jít o peněžité závazky po dobu delší než 30 dnů po lhůtě splatnosti a dlužník není schopen po dobu delší jak 30 dnů po lhůtě splatnosti splácet své dluhy,
- dlužník musí mít minimálně dva věřitele,
- nesmí jít o dluhy z podnikání,

- v posledních pěti letech nebyl dlužník pravomocně odsouzen za trestný čin hospodářské nebo majetkové povahy,
- dlužník má pravidelný příjem, tedy zaměstnání, starobní důchod nebo rentu,
- dlužník chce řešit své dluhy a odpovědně k tomu přistupuje. (Škvára, 2011)

Výhody oddlužení, neboli osobního bankrotu popisuje Škvára (2011) takto:

- rozhodnutím o úpadku se zastavuje narůstání úroků,
- není možno provést exekuci. Lze ji sice nařídit, avšak už ne vykonat,
- již není možno vymáhat dluhy jinou cestou, než kterou určí soud,
- možnost zbavit se všech dluhů za pomoci splátkového kalendáře po dobu pěti let,
- všechny splátky se slučují do jedné měsíční,
- minimální výše úhrady dluhů je 30 %, není tedy nezbytné uhradit 100 % dluhů.

Ve své praxi jsem se setkala i s případy, kde lidé popisovali, jak se ocitli v předlužení, kdy např. díky roční pracovní neschopnosti povinný účastník nebyl schopen splácet své závazky a tato platební neschopnost jej dovedla až k podání návrhu na insolvenční řízení.

4.4 Dílčí závěr

Stále stoupá počet zadlužených, ať už jedinců či domácností, kteří nejsou schopni dostát svým finančním závazkům, a tímto dochází k předlužování. Předlužení se týká převážně sociálně znevýhodněných skupin obyvatel a patří k jednomu z faktorů, který vede k jejich sociálnímu vyloučení. Zadlužení občané a rodiny se dostávají do koloběhu splácení a narůstání dalších dluhů z půjček, které řeší půjčku předchozí. Ocitají se takto v tzv. dluhové pasti, ze které je těžké se vymanit.

Víme-li, že již nejsme schopni včas plnit své závazky, je vhodné nejprve co nejrychleji kontaktovat věřitele a seznámit ho se svou špatnou finanční situací. Snažit se dohodnout např. odklad splátek nebo rozložení jejich splácení na delší časové období. Pokud máme možnost si např. vypůjčit třeba od příbuzných či známých a dluh zaplatit, vyhneme se tak postižení našeho majetku exekucí, kdy se navíc dluh zvýší i o další exekuční náklady, jako jsou náklady právního zastoupení, náklady exekutora nebo soudní poplatky.

Nevidíme-li již žádné jiné vhodnější řešení, je posledním možným řešením podat návrh na zahájení insolvenčního řízení. Je to sice běh na dlouhou trať s řadou poměrně přísných podmínek, uvedených v zákoně o úpadku, ale je to řešení problémů se splácením závazků. Pokud své závazky včas neřešíme, dláždíme si rovnou cestu do záhuby.

Jak je vidno z tabulky přehledu podaných návrhů na výkon rozhodnutí a exekuci u Městského soudu v Brně na str. 33, jejich počet rok od roku stoupá. Určité snížení v roce 2012 je způsobeno tím, že od 1.1.2013 vstoupila v platnost novela občanského soudního řádu, kdy mimo jiné došlo k té změně, že u soudu již nelze podávat návrhy na výkon rozhodnutí, pokud exekuční titul lze vykonat podle správního nebo daňového řádu. A právě tyto exekuční tituly tvořily drtivou většinu podávaných návrhů na výkon rozhodnutí u soudu. Oprávnění z těchto titulů tedy ke konci roku již své návrhy přestali podávat. K poklesu nárůstu exekucí však nedejde, neboť oprávnění si budou tyto tituly vykonávat sami, pokud jim to zákon umožní, nebo budou vymáhání směřovat k soudním exekutorům. Práce u soudu tak sice ubude, avšak naroste na jiných úřadech či u soudních exekutorů.

Dále je z této tabulky patrné, že věřitelé začali dávat více přednost soudním exekutorům než soudu. Zatímco v roce 2005 byl poměr výkonů rozhodnutí a exekucí téměř stejný, v roce 2012 již výrazně převyšují návrhy na exekuci. Důvod spatřuji v tom, že soudní exekutoři pracují rychleji než soudy a dále mají ze zákona více možností ke zjištění majetku povinných. Např. peněžní ústavy jsou povinny sdělit exekutorovi informace o tom, zda povinný má založen bankovní účet a jaké je jeho číslo. Tyhle informace nejsou ze strany bank soudům poskytovány.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

5.1 Výběr vzorku a použitá metoda výzkumu

Bakalářská práce se zabývá tématem rodinné výchovy k finanční gramotnosti. Po zralé úvaze jsem zvolila kvalitativní výzkum, konkrétní případové studie. Rozhodla jsem se zaměřit na detailnější popis třech případů rodin s dětmi různých věkových kategorií. K vytvoření případových studií jsem použila metodu sběru dat formou dotazování a objektem mého zkoumání se stala rodina jako malá komunitní skupina. Výhodu jsem spatřovala zejména v komplexnějším pohledu na věc.

Vzhledem k tomu, že odborníci doporučují začít s finanční výchovou nejdříve se vstupem dětí do základní školy, zaměřila jsem se právě na rodiny s dětmi, které již školní docházku započaly. Nejprve jsem vybrané rodiče, které osobně znám, oslovila a požádala o spolupráci na výzkumné části mé bakalářské práce. Písemně jsem si připravila základní otázky a dále otázky doplňující, pokud jsem potřebovala hlouběji zasáhnout do odpovědí. Otázky byly dále postupně doplňovány tak, jak bylo v dané chvíli potřeba. Každou rodinu jsem osobně navštívila a účastníky dotazování požádala o souhlas se zaznamenáváním rozhovoru na mobilní telefon. Dále byli upozorněni na naprostou anonymitu. Jména rodičů i dětí byla změněna. Po písemném vytvoření případové studie jsem příslušné záznamy z mobilního telefonu vymazala.

5.2 Případové studie

rodiče Jana, 44 let, vzdělání středoškolské s maturitou, zaměstnána a Petr, 48 let, vyučen, zaměstnán, syn Martin 22 let, syn Zdeněk 19 let – případová studie č. 1

Oba rodiče prožili mládí před revolucí. Jana pochází ze tří sourozenců. Všichni studovali. Maminka měla pouze základní vzdělání, otec byl úředník. V této době však více peněz měla dělnická třída nežli úředníci, takže v rodině nikdy moc peněz na rozdávání nebylo. Pravidelné kapesné žádný ze sourozenců nedostával, pouze občas peníze na zmrzlinu apod. Pokud Jana dostala nějaké peníze navíc, snažila se je uschovávat např. na Vánoce, aby mohla rodičům koupit nějakou maličkost a udělat jim tak radost. Peníze k narozeninám dostávali málo, za vysvědčení spíše čokoládu. Sama z vlastní iniciativy chodila od 15ti let pravidelně každý rok na brigádu. U Petra byla situace obdobná. Taktéž nedostával kapesné, peněz nazbyt nebylo. Až v rámci docházky na střední odborné učiliště získával peníze pro sebe v rámci pravidelné praxe. Z těchto peněz si hradil především cigarety,

neboť zhruba od 16ti let začal pravidelně kouřit. O rodinných financích se v obou rodinách mluvilo pouze občas v tom směru, že výdělky rodičů jsou malé. Kolik přesně si rodiče vydělávali, však nevěděli. Rodiče jim kapesné nedávali. Připisují to dřívější době, kdy děti obecně kapesné moc nedostávaly.

Oba nestaví peníze na první místo v životě. To zaujímá především zdraví, vzdělání, duševní pohoda. Rozhodně jsou však peníze důležité, bez nich to v životě není jednoduché. Nikdy se sami ani nikdo v jejich rodině nedostali do situace, že by neměli na nájem a další nutné výdaje v domácnosti, jako některé rodiny, nesetkali se tak např. s exekucí či insolvenčí. Jsou toho názoru, že než aby si šli půjčit na něco, co nutně k životu nepotřebují, raději si to odpustí nebo si na to našetří z případných finančních přebytků. Finanční gramotnost je podle nich souhrn vědomostí o financích, které by měl mít každý člověk, úměrně svému věku. Svě děti se snaží vychovávat k finanční gramotnosti, ale uspokojivé výsledky svojí výchovy nacházejí pouze u mladšího syna.

Pokud byli kluci v předškolním věku, rodiče jim v obchodě vysvětlovali, že nemůžou mít všechno, na co si ukáží. Koupila se jim většinou nějaká maličkost, a tak byli spokojení. Žádné scény typu „válení se po zemi“ nedělali. Když kluci navštěvovali základní školu, dostávali nepravidelně drobné částky tak 20 Kč až 30 Kč jedenkrát za čtrnáct dní. S nástupem na střední školu kapesné zvýšili na 200 Kč měsíčně. Starší syn je víc uháněl o peníze. Když zapomněli na výplatu kapesného, vždycky je upozornil. Kapesné sloužilo pouze pro jejich vlastní potřebu. Ve druhém ročníku střední školy však začaly u Martina problémy s chováním. Začal nepravidelně chodit do školy. Rodiče se následně dozvěděli, že všechny peníze, co dostane, utratí za cigarety a následně také za marihuanu. Sice věděli, že kouří, avšak jeho otec i děda také v jeho věku již kouřili, takže mu vlastně neměli co vyčítat. Až marihuana byla impulsem k zastavení výplaty kapesného. Dostával pouze peníze na jízdné, stravu a nutné platby ve škole. Kapesné začal opět dostávat až v devatenácti letech, kdy po složení maturitní zkoušky, kterou zvládl až napodruhé, ještě nastoupil na jeden rok na nástavbové studium. Dřívější docházení za školu často odůvodňoval mimo jiné i tím, že mu nebylo dopřáno dostatečné kapesné. Rodiče se tedy dohodli, že na nástavbovém studiu bude dostávat měsíčně 1.200 Kč, aby se ukázalo, zda opravdu nedostatek peněz byl důvodem k absencím ve škole. Stejně kapesné začal dostávat i mladší syn. Podmínkou u toho staršího bylo, že bude chodit do školy a ne za školu. Výplata kapesného byla nastavena tak, že peníze nedostávali naráz, ale byly uschovány na bankovním účtu otce a když kluci potřebovali, část kapesného jim bylo postupně

vyplaceno až do výše 1.200 Kč. Martin měl peníze hned utracené, Zdeněk si je ani nestačil vybrat, a proto mu byly převáděny na další měsíc a vlastně si takto spořil. Pokud Martin již celou částku vybral, občas si chodil za otcem pro další peníze, který mu je vyplatil s tím, že příští měsíc dostane o navíc vybranou částku méně. Asi po polovině nástavbového studia se rodiče od třídní učitelky dozvěděli, že Martin nebude připuštěn k závěrečným zkouškám, neboť opět nechodí do školy. Ukázalo se tedy, že za absencemi ve škole nestál nedostatek kapesného, částka 1.200 Kč je podle nich „královská“. Kapesné mu bylo tedy znovu pozastaveno. Zkoušky absolvoval opět ve druhém termínu. V současné době si již sám vydělává. Je povinen přispívat na domácnost. Každý týden od něj otec požaduje částku 500 Kč a měsíčně 300 Kč na penzijní připojištění. Martin si z vydělaných peněz nic neušetří, peníze se mají podle něj „točit“. Sami rodiče každému synovi ještě stále platí stavební spoření. Bankovní účty děti založeny nemají. I když rodiče o tom uvažovali, oba synové si to nepřáli. Vyhovovalo jim, že peníze jsou uloženy u otce.

S mladším synem Zdeňkem nejsou žádné výchovné potíže. Tento dostává kapesné pravidelně. Ani si všechny peníze nestačí vybrat. O prázdninách si na brigádě vydělal 14.000 Kč a od začátku školního roku žádné peníze po rodičích ani nepožadoval. Ze svých peněz si hradí především koníček, kterým je u něj bojový sport. Dále si např. přispěl na nový počítač, mobil. K Vánocům má zájem koupit každému nějakou maličkost. Martin nikomu nic nekupuje, ale sám dárky očekává.

Zpětně rodiče hodnotí úplné ukončení výplaty kapesného u staršího syna jako razantní, nepřiměřený krok. Neměli ho v jeho věku nechat bez financí. Měli spíš více se synem o tom diskutovat, ale vlastně to ani nešlo. On byl na druhou stranu dle jejich slov hodně zaseknutý. Věčně seděl u počítače a odmítal se s nimi o čemkoli bavit. Byl vzteklý, že ho pořád vyrušují, vedou pořád stejné řeči, které ho nezajímají. Bylo to hodně těžké období.

Sami rodiče považují povinné zavedení výuky finanční gramotnosti již na základní škole jako za velice vhodný krok. Přiklání se k názoru, že finanční výchovu je důležitější ponechat na škole. Samozřejmě se tato nesmí vynechat ani v rodině, ale mají pocit, že ve škole se budou učit řešit různé finanční situace, které na člověka v životě čekají. Rodinná i školní výchova by se tak měla doplňovat. Považují za důležité dělat cokoli, co pomůže dětem si uvědomit, že nemůžou mít všechno, co vidí. Nejdřív se musí uhradit nutné výdaje a teprve se zbytkem nakládat, jak uznáme za vhodné.

rodiče Eva, 33 let, vzdělání středoškolské s maturitou, zaměstnána a Pavel, 40 let, vyučen, zaměstnán, dcera Jitka 8 let, syn Tomáš 6 let – případová studie č.2

Ve druhé případové studii se budu věnovat rodině s dětmi mladšího školního věku. Eva a její starší sestra vyrostly v rodině dělníka a úřednice. Nepamatuje si, že by se sestrou dostávaly někdy pravidelné kapesné, pouze jen nějaké drobné na zakoupení cukrovinek nebo pití ve škole. Finanční dárky, které obdržely k narozeninám, nebo k Vánocům víceméně dávaly mamince, aby jim za ně koupila potřebné věci. V rámci možností chodily společně na brigády, aby si vydělaly nějakou korunu a mohly si koupit co chtěly, případně to, co jim nemohli pořídit rodiče. Vzpomíná si, že v pozdějším věku probírali drobné finanční záležitosti v rodinném kruhu, ale jinak je rodiče moc do těchto věcí nezasvěcovali. Pavel pochází ze tří sourozenců. Kapesné nikdy nedostávali a jak sám dodává, pokud mohl, snažil se také co nejvíce chodit na brigády, aby měl nějaké peníze pro sebe.

Oba jsou zajedno v tom, že na prvním místě je zdraví jejich dětí a jich samotných, dále láska, klid a rodinná pohoda, až potom přicházejí na řadu peníze. Finanční gramotností rozumí umění rozeznat a zhodnotit nutné výdaje, které musí být uhrazeny a jak naložit se zbytkem peněz, který zůstane navíc. Ze svého okolí znají bohužel ne jeden případ osoby či rodiny, která se dostala do finančních problémů a dokonce až k exekuci majetku. Nikdy se zatím nedostali do situace, kdy by si museli vzít nějakou nebankovní finanční půjčku. Rodinný rozpočet hodnotí jako spíše vyrovnaný. Jednu dobu se snažili zapisovat veškeré výdaje, ale už od toho upustili. Zjistili, že se většinou stále pohybují na poli stejných příjmů a výdajů. Byli by rádi, kdyby jejich finanční situace byla lepší, ale hlavně, že měsíčně s penězi vychází a nedostávají se do minusu. Jako většina lidí se v dnešní době obávají ztráty zaměstnání a snížení rodinného rozpočtu. Oba si zažili nějakou dobu bez zaměstnání, a proto i z toho důvodu si vytvořili určitou finanční rezervu pro nenadálé životní situace, kterou mají uloženou na bankovním účtu.

Odmalička se snaží dětem vysvětlit, proč jim nemůžou v obchodě koupit vše, na co ukáží. Samozřejmě se dostali i do situace, kdy děti začaly v obchodě vyvádět, když jim nechtěli koupit nějakou věc, kterou si moc přály. Tomu se určitě málokterý rodič vyhne. Většinou se koupila aspoň nějaká maličkost, aby byly děti alespoň trochu spokojené. Dražší finanční dárky pořizovali pouze na narozeniny či Vánoce. Někdy přijde řeč na rodinné finance, když se jich děti ptají, proč si nemůžou třeba koupit něco, co moc chtějí. Potom s nimi mluví právě o tom, kde se peníze berou, za co všechno se musí platit, a proč nemůžou mít to, co mají jiní apod. Vzhledem k jejich nízkému věku pravidelné kapesné nedostávají.

Každý má svoji vlastní pokladničku, do které si střádá peníze, obdržené na Vánoce, narozeniny nebo jen tak od prarodičů během roku. Dále mají založené stavební spoření. Pravidelné kapesné plánují dětem dávat, až ukončí povinnou školní docházku, tedy asi v 15ti letech, to už snad budou natolik chytré, aby věděly, jak s ním zacházet. Přiznávají však, že situace se může změnit a kapesné třeba začnou vyplácet dětem dříve. Vše jde rychle kupředu, snaží se respektovat moderní dobu a jít s ní. Děti hodně ovlivňuje okolí, a když vidí něco, co nemají, u svých vrstevníků, chtějí to taky. Takže pokud zjistí, že spolužáci mají svoje vlastní peníze, počítají s tím, že přijdou za rodiči si o ně říct. Za dobré známky ve škole peníze nedostávají. Není vhodné děti motivovat k lepším učebním výsledkům finanční odměnou. Za vysvědčení se jim koupí velká čokoláda apod. Když jela Jitka se školou na výlet, veškeré peníze, co jí dali, utratila. Připisují to nízkému věku, kdy děti ještě hodnotu peněz neznají a vlastně jí i ty peníze dávali s tím, aby si koupila co bude chtít. Tomáš ještě na školním výletě nebyl, neboť chodí do první třídy, ale očekávají obdobnou situaci.

Oba rodiče shodně přiznávají, že se nepovažují za moc znalé světa financí. Když mají něco podepsat, řádně si vše přečtou, případně si dají čas na prostudování. V tomto směru se považují za opatrné. Finančního poradce mají a zatím jsou se všemi jeho službami spokojeni. Nejsou si jisti, zda nově zavedená finanční výchova na základní škole přinese své ovoce. Po pravdě řečeno neví, co taková výuka bude obnášet. Domnívají se, že ve škole se budou učit na jedné úrovni, podle daných osnov, avšak finanční situace je v každé rodině jiná, individuální, takže za důležitější považují učení v rodině. Všechno ukáže čas.

rodiče Lenka, 35 let, vzdělání vyučena, zaměstnána a Stanislav, 42 let, středoškolské s maturitou, zaměstnán, syn Ondřej 14 let, dcera Michala 12 let – případová studie č. 3

Ve třetí případové studii se podíváme do rodiny Lenky a Stanislava. Lenka pochází ze tří sourozenců. Oba rodiče měli dělnické zaměstnání. Rodina si finančně vyskakovat příliš nemohla, ale měli všechno potřebné. Pravidelné kapesné nikdy nedostávala. Občas obdržela nějaké peníze na přilepšenou. V rámci pravidelně prováděné praxe na učilišti měla již svoje peníze, které si ponechávala pro svoji vlastní potřebu. Stanislav vyrůstal se svojí sestrou v rodině úřednice a dělníka. Pravidelné kapesné začal dostávat až s nástupem na vysokou školu. Z malé vesnice se najednou ocitl ve velkoměstě a tam se bez peněz obejít nemohl. Oba chodili od patnácti let pravidelně každý rok na brigády. V obou rodinách se hodně šetřilo, zbytečně se neutrácelo.

Na první místo v životě staví zdraví svých dětí a jich samotných. Aby však mohl být člověk šťasten a užívat si života, jsou na druhém místě peníze. Podle Stanislava jsou tyto dvě hodnoty dnes nejvíce řešená témata. Když se potkají lidé, tak o čem se nejvíce baví? Nejprve o zdraví a potom přijdou na řadu peníze. A většinou rozhovor sklouzne k tomu, že zdraví a peníze spíše nemají, než mají. Lidé mohou být zdraví, ale pokud nebudou mít na zaplacení inkasa, jídla, školy pro děti, nemůžou být z toho šťastní a posléze z takového stresu mohou i onemocnět. Prostě zdraví a peníze jdou spolu ruku v ruce. Pod pojmem finanční gramotnost si představují schopnost orientovat se ve světě financí, umění rozlišovat nutné a zbytečné výdaje, uvědomovat si svůj osobní či rodinný rozpočet, umět s ním nakládat a vyhýbat se tak finančním přešlapům. Ze svého okolí znají případy exekucí, ví jak je život na dluh zrádný, a proto vítají zavedení finanční výuky již do základních škol. Nezanedbatelnou roli však v této výuce hraje i výuka rodinná. Svůj rodinný rozpočet hodnotí jako přebytkový. Snaží se vytvářet dostatečnou finanční rezervu na překlenutí nečekaných životních událostí. Stanislav zná, jaké to je stát se zde dne na den nezaměstnaným, a proto dnes neponechává nic náhodě. Mají založené stavební spoření, spořicí účet a další finanční rezervy plní životní pojištění. Pravidelně si nevedou písemně nebo na počítači rodinný rozpočet. Občas, když si chtějí koupit nějakou dražší věc nebo našetřit na rodinnou dovolenou, udělají si rozbor rodinných finančních prostředků, aby věděli, zda jim zbudou další volné peníze. Služeb finančních poradců nevyužívají. Stanislav se snaží všechno promýšlet a rozhodovat sám. Neříká, že by všechna jeho rozhodnutí byla správná, ale činí tak podle svého vlastního vědomí a svědomí. Lenka do finančních věcí nemluví. Spoléhá v tom plně na Stanislava a stará se spíše o teplo rodinného krbu. Aby byl uklizen dům, navařeno, nakoupeno apod.

Od útlého věku jejich děti doma slýchávaly, že maminka s tatínkem musí chodit do práce, jinak by neměli žádné peníze a nemohli by nic koupit. Jak vyrůstaly, tak byly upozorňovány na to, aby se snažily šetřit elektřinou, zbytečně nesvítit v pokoji, když tam nejsou, zhasínat na toaletě, nenechávat zbytečně puštěnou vodu z kohoutku, prostě že všechny tyto věci se musí platit. Svě děti se snaží seznamovat s finančním světem více než jejich rodiče. Ale připisují to dnešní době, kdy děti mají v rukou více peněz. Pravidelné kapesné hodlají zavést až po ukončení základní školy, kterou děti navštěvují v malé obci, kde je jeden obchod se smíšeným zbožím, a tak ani není nějak kde peníze utracet. Jiná situace by asi byla, kdyby povinnou školní docházku absolvovaly ve městě. Občas nějaké drobné peníze dětem utrousí. Spíš se o tyto finanční dárky starají prarodiče, kteří pokud

můžou, občas dají dětem dvacet až padesát korun, aby si něco koupily. Pravidelně jim rodiče spoří peníze formou stavebního spoření. Domnívají se, že na základní škole by děti měly vystačit s drobnějšími částkami a až s nástupem na střední školu či učiliště zavést podle možností rodiny pravidelné kapesné. U vysokoškoláků to již považují za nutnost. Pokud jedou se školou na výlet, dostanou peníze na útratu a všechny také utratí. Jinak dostávají též finanční dárky na narozeniny a Vánoce, především od prarodičů. Pokud dostanou nějakou větší částku, část jim odeberou a uschovají a část jim nechají, ať si s ní nakládají podle svého uvážení. Michala je v tomto směru hodně svědomitá a většinu peněz se snaží ušetřit v pokladničce. Vystačí si z toho, co jí běžně platí. Občas si vezme nějaké peníze do školy a koupí si nějakou sladkost nebo v létě zmrzlinu apod. Když má našetřenou větší částku, přeje si za to nejčastěji koupit nějaké nové oblečení. Na narozeniny a Vánoce se snaží každému koupit nějakou maličkost. Zato Ondřej, ten neušetří nic. Spíš má pořád málo. Vlastní již mobil, kdy měsíčně dostává 200 Kč na zakoupení kreditu. Ten je však za chvíli provolán. Všechny peníze, které dostane od prarodičů a které nestačí rodiče „zachytit“, utratí do koruny. Dokonce se jim stala před rokem taková nemilá věc, kdy Ondřej vybral Michale pokladničku, ve které měla našetřeno asi pět set korun. Koupil si za to kredit do mobilu a za zbytek nějaké zbytečnosti. Rodiče tato příhoda nemile zaskočila. Snažili se to s Ondřejem řešit domluvou, že pokud cítí nedostatek peněz, má za nimi přijít, kdy můžou všechno probrat a domluvit se třeba i na nějaké mimořádné domácí výpomoci, ze které mu může plynout určitá finanční odměna. Krádeží nic nevyřeší. Naštěstí se situace zatím neopakovala. Za vysvědčení děti peníze od rodičů nedostávají, řeší to vždy spíše čokoládou apod. Od prarodičů však vždycky dostanou tak sto korun. Za jednotlivé známky taktéž peníze nedostávají. Rodiče tento způsob považují za naprosto nevhodný. V domácnosti děti pomáhají úměrně svému věku, a to bez finanční odměny. Žádné z dětí nemá založen dětský bankovní účet. Rodiče zatím o tom ani neuvažují, mimo jiné i proto, že nedostávají pravidelné kapesné. Možná k tomu dojde až v pozdějším věku.

V první případové studii bylo nahlédnuto do rodiny Jany a Petra s již dospělými dětmi, z nichž starší prvním rokem dochází do zaměstnání, druhý ještě navštěvuje střední školu. Oba rodiče svým vlastním chováním a přístupem k penězům jistě nesou dobrý základ finanční výchovy svým dětem. Zbytečně neutrácejí, nežijí na dluh, dětem od základní školy již poskytují přiměřené kapesné, které s nástupem na střední školu navýšili a stanovili pravidelný interval jednou měsíčně. Výsledky výchovy však u obou dětí nenacházíme stejné. Projevují se zde dva různé typy osobnosti. Mladší syn je spořivý typ, zbytečně

neutráci, stanovené kapesné ani nestačí vybrat a ukládá si je u rodičů, dokáže potěšit dárkem k narozeninám či Vánocům. Starší syn je typem rozhazovačným. Veškeré přidělené peníze utratí, nic si nespoří, nikomu žádné dárky nekupuje, i když je sám očekává. Vyskytly se u něj problémy se záškoláctvím, kouřením cigaret, zejména marihuany. Rodiče tyto zprávy o marihuaně a záškoláctví řešili dle mého názoru zřejmě moc impulsivně, kdy ze dne na den ukončili výplatu kapesného a Martin tak zůstal bez pravidelných finančních prostředků, na které byl zvyklý, zasekl se, odmítal se s rodiči o čemkoli bavit, nebyla s ním žádná domluva. Služeb pedagogicko-psychologické poradny nevyužili. Věřili, že syn postupem času zmoudří a uvědomí si negativní důsledky svého chování v mladistvém věku. Jako nevhodný se mi jeví postup rodičů v tom, že když Martin přidělenou částku na měsíc brzy vybral, otec mu poskytl dopředu další peníze z následujícího kapesného. Pokud přidělenou částku 1.200 Kč utratil, měli rodiče vyčkat další výplaty. Možná by si Martin uvědomil, že si peníze na měsíc musí rozvrhnout tak, aby s nimi byl schopen vyjít.

Druhá případová studie nastiňuje rodinnou finanční výchovu osmileté Jitky a šestiletého Tomáše, která je teprve v začátcích. Obě děti jsou mladšího školního věku, kdy je podle odborníků nejlépe začít s pěstováním finanční zodpovědnosti. Rodiče se snaží svým chováním být dětem dobrým příkladem rodinné finanční výchovy. Znají základy finanční gramotnosti, nejsou nezdravě zadluženi, pokud mají udělat důležitý finanční krok, řádně si vše promyslí, přečtou, využívají služeb finančního poradce. Odmalička dětem vysvětlují, kde se berou peníze, proč nemůžou mít všechno co vidí na pultech obchodů apod. Vzhledem k nízkému věku zatím na pravidelnou výplatu kapesného nepřistoupili. Plánují začít s pravidelným kapesným až asi v patnácti letech, i když přiznávají, že doba jde rychle kupředu a situace se může změnit v tom, že začnou kapesné vyplácet dětem dříve, např. pokud by se tak dělo u většiny jejich vrstevníků. K zavedení finanční výchovy na základní škole se staví poněkud skepticky. Nedokážou si představit, jak tato výuka bude v praxi probíhat, a proto za důležitější považují seznámit děti s finančním světem v rámci rodinné výchovy. V této rodině bych doporučovala zvážit dřívější výplatu kapesného. Nečekat do patnáctého roku věku, či jak to bude probíhat u vrstevníků, ale začít drobnějšími finančními částkami již na prvním stupni základní školy.

Poslední případová studie nás seznamuje s finanční výchovou rodičů Lenky a Stanislava a jejich dětmi staršího školního věku Ondřejem a Michalou. Jako v předcházejících dvou případech i v této rodině jsou rodiče velice vhodným příkladem zacházení s rodinnými financemi. Hlavní slovo zde má Stanislav, což sice nepovažuji za zcela vhodný příklad

společného rodinného rozhodování, avšak Lence to tak vyhovuje, manželovi v těchto věcech nemá důvod nevěřit, mají své role v manželství striktně rozděleny. Lenka se stará o domácnost, Stanislav o finanční záležitosti rodiny. Vzhledem k tomu, že jejich rodinný rozpočet je přebytkový, snaží se vytvářet dostatečnou finanční rezervu pro nenadálé životní situace, neboť ví, že dnes zaměstnání nemáme nikdo jisté a ze svého okolí znají případy toho, jak život na dluh umí být zrádný. Od útlého věku dětem vysvětlují, že za všechno se platí, nic nedostanou zadarmo, zkrátka bez práce nejsou peníze. Pravidelné kapesné zatím nezavedli, chystají se k tomuto kroku až po ukončení povinné školní docházky. Domnívají se, že prozatím dětem stačí občasné finanční dárky, které dostávají hlavně od prarodičů. Své rozhodnutí o přidělování kapesného by zřejmě změnili v případě, že by děti navštěvovaly základní školu ve městě. Vzhledem k tomu, že tato se nachází v obci s jedním malým obchodem se smíšeným zbožím, není vlastně ani kde peníze utratit, a proto k výplatě pravidelného kapesného dosud nepřistoupili. Změnu chystají až s nástupem na střední školu či odborné učiliště. Obě děti mají své pokladničky, kde si ukládají finanční dárky. Pokud obdrží bankovky větší finanční hodnoty, část jim rodiče odeberou a uschovají u sebe. Ostatní peníze jim slouží pro vlastní potřebu a mohou si s nimi nakládat, jak chtějí. Michala je v tomto směru svědomitá a spořivá. Snaží se ušetřit co nejvíc peněz, ze kterých si něco málo nechává na různé sladkosti apod. a větší našetřenou částku využije na nákup např. nového oblečení. Na narozeniny či Vánoce kupuje každému nějakou maličkost. Ondřej se jeví ve světě financí zatím jako nesevědomitý. Všechny peníze utratí a má pořád málo. I tato rodina má jako v prvním případě nepříjemnou zkušenost u svého syna v tom, že jednou vybral Ondřej Michale celý obsah pokladničky a tento utratil, bez toho, že by domyslel, že se na to stejně musí přijít. Rodiče tato příhoda zaskočila, ihned ji řešili domluvou, Ondřej si vše vzal k srdci a nic takového se od té doby neopakovalo. Zavedení finanční výuky do osnov základních škol velice vítají a považují ji za vhodné doplnění té rodinné. Stejně jako v předcházejícím případě bych doporučila rodičům zvážit dřívější výplatu kapesného.

ZÁVĚR

Výchova k finanční gramotnosti je v posledních letech stále více zdůrazňovaná, a to s ohledem na rostoucí počet zadlužování osob a domácností. Ve společnosti se diskutuje o tom, zda je vhodnější ta školní nebo ta rodinná. Já sama považuji za důležitější právě rodinnou, a proto se stala tématem mé bakalářské práce. Tím jak žijeme a nakládáme s rodinnými financemi, ukazujeme svým dětem, co je vlastně normální. Tam, kde však rodinná finanční výchova nefunguje, musí nastoupit školní. Své místo tak mají na tomto poli obě dvě, a proto zavedení povinné školní výuky k finanční gramotnosti již na základních školách vítám.

Teoretická část práce vysvětluje základní pojmy vztahující se k této práci a dále se výrazněji zabývá jednotlivými nástroji finanční výchovy. Za nejvýznamnější a přínosnou, zejména pro rodiče s dětmi či teprve budoucí rodiče, považuji třetí kapitolu. Je zde dán návod, jak začít s vyplácením kapesného, k čemu je vhodné spoření a jak tvořit a vést rodinný či osobní rozpočet. K dokreslení negativních důsledků nedostatečné finanční gramotnosti jsem využila své několikaleté praxe na soudním oddělení výkonu rozhodnutí a exekucí a doplnila přehledem podaných návrhů na nařízení výkonu rozhodnutí a exekucí u Městského soudu v Brně za léta 2005, 2010, 2011, 2012.

V praktické části jsem se zabývala výzkumem provedeným ve třech rodinách s dětmi různých věkových kategorií od 6 do 22 let. Záměrem bylo zjistit, jak byli sami rodiče finančně vychováváni, jak postupují v této výchově u svých dětí, zda jejich finanční výchova koresponduje s názory a doporučeními odborníků a jaké jsou jejich dosavadní výchovné výsledky v předmětné oblasti.

Pokud mám shrnout provedený výzkum, je patrné, že všichni dotazovaní rodiče prožili téměř celé dětství před sametovou revolucí, kdy obecně děti kapesné moc nedostávaly, pocházejí z rodin, kde se peníze šetřily a zbytečně se neutrácelo. Toto dnes také vštěpují svým dětem, ať již s uspokojivými či méně uspokojivými výsledky. Všechny tři rodiny jsou pro pravidelné kapesné s různými názory na to, od kdy s jeho výplatou začít. Jsou si vědomi důležitosti tvorby dostatečných finančních rezerv. Souhlasí se zavedením výuky finanční gramotnosti do základních škol, avšak vzhledem k tomu, že je vše na počátku, nejsou si jisti, jaký to ponese výsledek, a proto považují za velmi důležitou především rodinnou výchovu.

Podle Krause (2008) se sociální pedagogika zaměřuje k objektu, formám, podmínkám, cílům, metodám výchovy a sociální pomoci. Já sama považuji sociální pedagogiku za pomoc a potřebu pomáhat těm, kteří se dostanou do složitých životních situací. Především by však měla směřovat k prevenci, protože náprava je vždycky složitější. Bakalářská práce tedy velice úzce se sociální pedagogikou souvisí, neboť se zaměřuje na rodinnou finanční výchovu, a to zejména z pohledu prevence.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: vydavateľstvo public promotion, s.r.o., 2008, 251 s., ISBN 978-80-969944-0-3.

BRABEC, J. *Finanční gramotnost: srozumitelně a bez překážek*. Plzeň: ABC Finančního vzdělávání, 2011, 90 s., ISBN 978-80-905057-0-4.

CIPROVÁ, J., MERTIN, V., BERNÝ, L. *Finanční gramotnost I. Praktické náměty k výuce finanční gramotnosti na 2. stupni ZŠ*. Praha: Raabe, 2011, 72 s., ISBN-978-80-86307-45-9.

HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2007, 174 s., ISBN 978-80-7367-327-7.

HINES, G., BAVERSTOCK, A. *Nebojte se vychovávat*. Praha: Ikar, 2007, 287 s., ISBN 978-80-249-0933-2.

JŮZL, M. *Základy pedagogiky*. Brno: IMS, 2010, 185 s.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 216 s., ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, B., JŮZL, M., TANNENBERGEROVÁ, M. *Teorie výchovy*. Brno: IMS, 2011, 92 s., ISBN 978-80-87182-04-8.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk-prostředí-výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s., ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Brno: IMS, 2009, 60 s.

KIYOSAKI, R., LECHTER L, S. *Bohaté dítě, chytré dítě: jak zajistit dítěti dobrý finanční start*. Praha: Pragma, 2003, 291 s., ISBN 80-7205-949-1.

LANIADO, N. *Děti a peníze*. Praha: Portál, 2002, 188 s., ISBN 80-7178-671-3.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1989, 335 s.

NOVÁKOVÁ, V., SOBOTKA, V. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha: COFET, 2011, 416 s., ISBN 978-80-904396-1-0.

PETRÁŠKOVÁ, V., HORVÁTHOVÁ, Z. *Vybrané kapitoly z finanční gramotnosti*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2010, 133 s., ISBN 978-80-7394-233-5.

SKUTIL, M. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011, 254 s., ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠKVÁRA, M. *Finanční gramotnost*. Praha: M. Škvára, 2011, 219 s., ISBN 978-80-904823-0-2.

VELKÝ SOCIOLOGICKÝ SLOVNÍK. vyd.1. Praha: Karolinum, 1996, 749-1627 s., ISBN 80-7184-310-5.

Časopisy

Nováček, Karel. *Máma má money*. *Moje peníze*, 2012, 1, s. 40-41, ISSN 1214-4304.

Říčan, Pavel. *Děti a peníze? Začínáme opatrně*. *Rodina a škola*, 2012, 2, s. 26-27.

Internetové zdroje

<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2013/2013-02-28-exekuce-z-uchodu-a-davek-nemocenskeho-pojisteni-rok-od-roku-narustaji.htm>, 27.3.2013.

http://finance.idnes.cz/jsou-chudi-ale-sve-deti-rozmazluji-drahymi-dary-f52-/viteze.aspx?c=A111201_111736_viteze_sov, 27. 1. 2013.

<http://www.osporeni.cz/detske-ucty/>, 20. 1. 2013.

<http://www.penize.cz/financni-poradenstvi/220299-co-by-vase-deti-mely-vedet-o-penezich>, 20. 1. 2013.

<http://www.rodicum.cz/clanek/rozumne-kapesne-nauci-dite-hospodarit-s-penezimi/483/>, 20.1.2013.

<http://www.vitalia.cz/clanky/vedi-vase-deti-kolik-co-stoji/>, 20. 1. 2013.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Přehled podaných návrhů na nařízení výkonu rozhodnutí a exekuce u Městského soudu v Brně za uvedená období	33
--	----